

A SZEGEDI

47
1855.

KEGYES TANITÓRENDEI

NAGY-GYMNASIUM

É V K Ö N Y V E.

185 $\frac{4}{5}$ -ki TANÉVRE.

SZERKESZTÉ

NAGY MÁRTON,

TANODAIGAZGATÓ.

SZEGEDEN,

GRÜNN JÁNOS-FÉLE KÖNYV- ÉS KÖNYOMDA.

1855.

Paedagogiai jegyzetek.

III.

A tanárnak örökös tekintete.

Gellert német tudóssal kezdi írni paedagogiai jegyzeteinek folytatását, melyek, mint az eddigiekből látók, a vallás és erényvel párosult tudományos nevelésrei irányt célozták. Ez ugyanis a tudományoknak a szívre és erényre jelentékony befolyást tulajdonít, mint melyek gyermeket és ifjat alkalmas társalkodóvá és emberbaráttá képezik; megtermékenyítik bennök a gondolatokat és helyes kifejezéseket, velük az emberi társaságnak egymás ellen harcoló eseményeit tudatják, azokat ítéletök alá vetik s korukra alkalmaztatják; fölemelik bennök a tudományok böcsét, s miután erkölcsüket megfinomíták, megtanítják egyszersmind ömagok s embertársaik alapos megismerésére; midőn pedig már tehetségeiket megszilárdították, a társaság jólétének eszközülhetésére teszik őket alkalmazhatókká; azon állásba helyezik t. i. őket, hol minden várakozásnak megfelelőeknek és minden államhivatalban becsülettel megállhatnak.

Ne higye hát senki, hogy a tudományok, melyek tanintézetekben eléadatnak, csupán ifju évekre szorítkoznak. Hiszen rég tudja mindenki, hogy nem az iskolának hanem életnek tanulunk.

Már a mely tanár ekkint ismervén nagyszerű feladatát, s magasztos hivatását rendeltetése célja felé nem mint bérenc, de mint maga az isteni tanító által hagyott példánykép szigor utánzója híven követi: az megérdemli, hogy a hazának legdrágább kincse bizassék reá; mert az illetén tanár ismeri kötelemait s tudja, miszerint neki azon kincset hármassal tekintetben szorozva kellend majd visszaadni a szüléknek és egyháznak, a fejedelemnek és hazának. A kötelemek hű teljesíthetése pedig egyéb teendők közt a tanárnak örökös tekintete által érthetik el.

* * *

A tanár tanítványai közt szem és fül, szóval minden legyen. A tanár szemeit nem szabad kikerülni semminek, mi botlasztó, vagy a cél elémozdításában akadékoskodhatnék. Szemeit kell tehát hogy igénybe vegye a tanár mint mindig, úgy különösen akkor, midőn az értemény felfogása és tisztázásánál szintúgy mint az eléadásnál és a tanulók egyéb foglalkozásainál a figyelemre fő szükség legyen. A kötelességéhez hű tanuló lelkének e tükrét jobban használja, mint a tanár gondolná; ennek minden mozzanatait figyelemmel kíséri, annak szemét ki nem kerüli semmi, hol lelke képzésének forrását lenni hiszi. Még inkább követeltetik ez a tanár részéről, kinek mint a szorgalmas kertésznek nye-

segetni, egyengetni és ápolgatni főtörekvése. Kell tehát, hogy tanítványaitól — mennyire csak lehet szemeit el ne fordítsa. Ez a testnek világa s a léleknek tükre, mint mondani szoktuk. A léleknek kell, hogy uralkodjék a testvilágon, ez legyen szolgája a léleknek. De a szem azon középvalami, mi által ez uraság kiválólag gyakorlatba tétetik. Mint a villám, a hova hat, ott gyújt is, úgy ragadja meg és mozgásba hozza a tekintet is a lelkileg fölélesztett szemet. Szemből szembe hat az érzés, gondolat s akarat a szívbe és lélekbe; és mikint vizdagályban tükröződik a nap, akkint nyilvánul szemben az, mi bensőnkben mélyen megindít és eltölt. Azért van az, miszerint szem által az állatkirályt is fékezheti az ember, s akaratát hatalmába ejtheti, és ismét azért van az, hogy szem vagy tekintet által a szerencsétlen örülteket vezethetni és korlátozhatni, mihelyt szemeibe merőben nézve tekintetét felfognia sikerült. Ösztönszerűleg fél és kerüli a vadságot, mint örült az ember tekintetét, mintha sejtenék a hatalmat, melyet a lélek bele öntni tud. Még az alvót is fölébreszthetni egy mellette állónak merőben néző tekintetével. A megindultnak könnyes szemei a kökemény szívet is meglágyítják, és a komolyan fürkésző vagy büntető tekintet nyilkint szegezi át a bünfertőjében úszkáló szívet. Maga a szó által kifejezett lélek is nagy hatalmat birtokol, de közvetlenül s azért biztosabban és gyorsabban hat mégis a szem; mivel szónak csak intés, figyelmeztetés vagy előadás által kell történnie, hogy az értésre hatva az akaratot határozólag munkálhassa.

Már ez általános elemzésből látható a szemnek fontossága a tanár munkásságára nézve. De tagadnia vagy nem ismerte-e el ezt mindig mindenki? Nem is jutott még eszébe senkinek, állítani, hogy világtalan is taníthat, értve közoktatási intézetben; de talán nincs is reá példa, egy *Brandolini Aureli* kivévén *) ki Mátyás király idejében XV. században Zrednai Vitéz János esztergomi érsek tanácsára felállított pozsonyi egyetemen (Academia Istropolitana) mint trivium (gramatika, dialectika és rhetorika) tanára működött. De az, úgy látszik, nem elég, mintha sokan a szemnek fontosságát a tanításügyben még el nem ismernék s azt méltányolni nem akarnák. Ha egy nehéz hallású egyén nem alkalmaztathatik, vagy nem türethetik meg a tanári széken; mennyivel kevesebbé a rövidlátó vagy gyöngé látású?

* * *

A tanodabani rend, csend, figyelem, értelmes előadás és több egyebekről már néhány észrevételt tevünk; de a szemmel örködés és annak sok oldalu felhasználásáról, a tanítói hivatás céljára nézve, még mitsem említünk, sőt keveset is olvasunk arról paedagogiai művekben, talán mivel nem tarták azt szükségesnek; pedig hosszas tapasztalat után láthatja kiki, ki e téren érett vizsgálódással fürkészve működik, hogy a szemmel örködés az áldást termeni kívánó hatásnak főfeltétele. Író legalább megvan győződve, miszerint egyik főoka annak, hogy miért nem tud vagy nemképes egy némely tanár valódi fegyelmet tartani, abban rejlik, mivel szemeit a tanteremben vagy azonkívül p. a szentegyházban vagy körmeneteken nem tudja eléggé felhasználni. Azért hiszi író, hogy jelen jegyzetek sem hangzanak el nyom nélkül, főképp olyatén ifju tanároknál, kik hivatásuknál fogva a tapasztaltabbakon okulni s magoknak ezekből is némi hasznót kiaknászni igyekezendének.

* * *

Álljon tehát itt e kérdés: mennyit kell, és mikép hathat egy osztályban a tanító örködő tekintete? Mindenek előtt elemezzünk egy osztályt, csend, fegyelem és rendtartás tekintetéből külsőleg. Tagadhatlan, hogy ebben a tanár tekintete legnagyobb súlylyal bír. A hova ő lát, ott büntetéssel

*) Toldi magyar irod. II. köt. 21. lap.

fenyíteni nem szükséges — de előre föltételezem a tanítói tekintélyt, mert hol ez számüzve van, ott a tekintet pusztá játéku szolgál a tanuló előtt; — hol a tanár szeme örködik, oda a rossz ellenség behatni nem mer, ott a fegyelem és rend átalában úgy, mint különösen biztosítva és jól megőrizve van. Mert ha a tanítóval már annyira vagyunk, hogy ügyellensége miatt minden tekintélye hajótörést szenvedett, és a vakmerőség azon fokát érte el, hogy tanuló tanárának nyílt tekintete előtt valami szokatlant is mer: ott, hiszem, kevés tanácscsal szolgálhatunk s az is csak a legkomolyabb föllépés lehet. A titkolódzás, alatomosság és rejtőzgetés valamint a bűnnek átalában, úgy különösen az iskolai vétségeknek legtermőbb forrásai. És ép ez oka, miért kelljen a tanárnak az egészt úgy mint az egyest, mindnyáját úgy mint különösen mindegyiket az osztályban állandóan szemmel tartani, tekintetével fölöttük uralkodni s az által a tanulókat azon meggyőződésre hozni, hogy szemeit misem kerüli ki; de egyszersmind arra is szoktatni, hogy azok, ha különben másuva nézniek nem kellend, mindig tanáruk szemei közé nézzenek. Minél számosabbak egy osztályban a tanulók, vagy minél fegyelmetlenebb az ifjuság, annál szükségesebb az; de a hol ez megvagyon, ott a legszámosabb tanteremben is a béke és kellő tartás, a fegyelem és rend első és legfőbb föltétele betöltve van, hasonlóul a naphoz, melynek jótékonyosságában minden részeseül s mely sugáiraival mindent megvilágít és melegít, a tanító tekintete óv fölvidít és föléleszt S ha valami illetlent lát, vagy nem kellő tartást, csevegést, szó-rakozottságot s több efélet veszen észre; akkor a tanító tekintete már közönségesen ott vagon, őt megóvni s rendbe hozni; mig sokan a tanárok közül sokszor fenyegető — bár ne illetlen — szavak által a leckét félbeszakasztják, önmagokat s a többi tanulót zavarják s a fegyelmet a helyett, hogy helyre állítsák, eloszlatják. Nem mondja író, hogy ez szükségből elé nem fordul. Vannak esetek midőn népesebb osztályokban ezt tenni kényszerítetik a legügyesebb tanító is; sőt más esetekben is, hol a gyermek néha még az ifju is megfélekedve a becsületérzésről, egész mást teszen, mint tennie kellene. Ekkor kétségkívül a tekintet helyett hatalmas szavával, de mégis az illemről meg nem feledkezve, kell föllépnie.

* * *

Gondolja talán valaki, hogy a szemnek használata csekélység. Igen is, első tekintetre úgy látszik. Nagy erőködésbe kerül a szemnek okos használata. Ez mindenosetre a léleknek hosszas gyakorlata-, felsőbbsege- és az ügy átgondolásától függ. Mert hogy mindig minden tanulót féken tart-sunk, arra előadásunk és személyiségünknek kell bizonyos hatalmat gyakorolni. Mivel a tanulónak a tanítói pusztá nézése, mikint a kisébkek arra gópiesen begyakoroltatnak, a külső fegyelem és rend-re nézve ugyan nem megvetendő eszköz, sőt belső korlátozás kezdeteül ajánlható is; de ott, hol kevés az élénkség, mivel az iskolának trespedésben maradni nem szabad, a belső fegyelem és ifju szellem meghódítására kell törekedni, hogy a tanulóban a tanulás és figyelmeztetés iránti érdeke úgy mint a tanárhozi vonzódás fölkeltetvén, annak tekintetét keresni és megtartani kényszerítessék.

Akkor azután nem csekélység a tanítást figyelemmel kísérni és átgondolni, a kifejezésekre ügyelni, a feleleteket szorgalmasan megvigyázni és mégis az egész és egyes fölött egyszersmind biztos tekintettel állandóan uralkodni. Ez által a tanár figyelme sokféle oszlik ugyan, s mégis azon figyelemnek minden egyesre teljesnek és lankadatlanoknak kell lenni. Könnyen megtörténhetik, hogy a tanár, mig figyelmét tekintetére fordítja, a beszédben megtéved, a beszéd fonalát elveszti, valamit rosszul vagy épen nem hall, minthogy a figyelemnél a lélekerő megfeszítése főleg vétetik igénybe, melynek szilárd kitartására a legnyomatékosabb akarat szükségeltetik. De az mitsem segít, annak megkell történni, a tanárnak önmagát meggyőzni és a léleknek e nehéz korlátozását önmagán szükséges gyakorolnia.

* * *

Az egész osztály fölött szabadon uralkodó tanári tekintetnek másik nehézsége abban áll, hogy a tanár tanórája alatt nem ülhet mindig asztalánál, vagy ha ül is, sokszor olvasni, vagy írni, vagy szeméit egyéb tárgyra függeszteni kényszerül. Még ez sem legyőzhetlen. De elengedhetlen kötelessége a tanárnak, hogy előadandó tárgyának ura legyen, s legfőlegb nehányszor vessen futó pillanatot tankönyvébe. Hanem ha folyvást könyvből leckéz, akkor kétségkívül a szemnek uralmára még csak gondolni sem lehet; a tanulók merénye és neveltlenségének szabad tér engedtetik; de azután ne panaszkodják a tanár, ha öröm és áldás helyett bosszúságot és kedvetlenséget tapasztaland. A tanár főleg alsóbb osztályokban, hacsak kikerülheti, soha tanórája alatt ne írjon; azon keveset pedig, mi majd minden tanárnál megtörténik, úgy írja, azaz, úgy szoktassa magát, hogy írásközben ismételve föl és hátra tekintsen, hogy az egész osztályt szemmel tarthassa. Főleg pedig áll ez az után- vagy előolvasásnál, mikor nem épen nagy mesterfogás kívántatik egyes mondatokra, egy pillantással a könyvbe, felfogni, s olvasásközben szemeket az osztályra szabadon függeszteni. Legtöbb nehézséggel jár a tanár körültekintése és fegyelemtartás tekintetéből, midőn a tanárnak az úgynevezett táblára szükségkép írni, számolni vagy a falon-függő földképet használnia kell. Ezt tenni és az egész osztályt szemmel tartani ugyanazon időben igen nagy föladat. Tanácsos ez esetben is, hogy a tanár félig a tanulók felé fordulva álljon, s tekintetét időnkint a tanulókra irányozza; mi annál gyakrabban történjék, mennél népesebb az osztály, vagy mennél hiányosabb a fegyelem. Ha ez még egészben ingadozó s külfegyelmet és rendet akarunk helyre állítani: akkor a tanár minden olyatén foglalkozást mellőzzön, mi tekintetét komolyan igénybe vehetné, s ha mind e mellett a falitábla, számolás vagy földkép használata elkerülhetlenül — a mint csakugyan elkerülhetlenül is — föltételeztetik: akkor legtanácsosabb egy jó fiút örül állítani, kinek a rendetlenséget följelenteni szoros kötelességévé tétessék, — némely paedagogusok tükör használatát kívánják igénybe vetetni — mi író szerint igen nyomoru tanács. Utolsó tanár az, kinek ilyenén eszközre kell szorolni a fegyelem és rend fentartására nézve. *„Az iskolakulcsok egész láncolata nem győz oly hatalmasan, mint a jószívű tanár őszinte tekintete, és ha az ész, mely mindent áttekint, nem nyilatkozik máskép mint meghódításkép; akkor a gúnyolót sáncái mögött hiába nyugtalanítja, és sokszor hírének veszélyeztetésével húzza vissza magát odujába; minthogy saját erejére sokat épít, művére csupán a mesterkelt iskolai eszélynék bélyegét nyomja, nem számítva annak segélyére, ki egyedül adhat növekedést.“**) Ha pedig az osztály kevesbbé népes, vagy a tanulók jól neveltek s renchez szokottak, és a tanár bennök azon hitet megszilárdítani tudá, hogy az ő tekintetét misem kerüli ki, hogy ő mindent észrevesz, ha mitsem szól is: akkor az olyatén tanárnál az elősorolt kényszerű eszközök nemcsak fölöslegeseek, de még az olvasás és írásnál sem kell aggódnia. Egyébiránt örködni, felvigyázni mindig szükséges s a tekintet uralmát soha elhanyagolnia nem szabad.

* * *

Nehezebb nevelő és szülék részeről a tekintettel bánni, minthogy az inkább szellemi és benső természetű. Sehol sem bánunk kevesbbé gazdálkodólag a tekintettel, mint a nevelésben. Az ember heveskedik, zsémbel, dörög ott, hol egy tekintet elegendő lenne s többet hatna; sokszor túlszigor eszközökhez folyamodik, hol a szelid bánásmód sokkal üdvösebb lenne. Ha valahol, a nevelésben főleg szükséges az eszélyes gazdálkodás a gyermekkeli bánásmódban; mert mikint a sok és erős gyógyszer megronthatja a testet, úgy a rosz bánásmód által a test és lélek veszélyeztetik s a változás fokozatáról többé szó sem lehet. Nem leszen helyén kívül Plutarchos egykori római bölcsészettanárnak ide vágó jelentékeny szavait följegyezni: *„A jó embernek egy szempillantása többet ér hatszáz bizonyító*

*) Erbauungspflicht der Seelensorger.

oknál, s egyenlő hitelt érdemel egy terjedelmes vitatkozásnál.“***) — Több példát mutathatna fel író házi körökből, hol a szép szó és illemes bánásmód egészen száműzve van a családi életből; a folytonos zsémbelődés, több helyeken a hajmeresztő káromkodások állnak napi'renden a nevelés körül; és mégis szeretnék a magokról különben sokat tartó szülék, ha gyermekök vallásos, jóerkölcsű és a munkásságban kitünőséget tanusító lenne; sőt neheztelnek a szegény gyermekre, ha szerencsétlen természetü szüleinek fonák nevelésmódja következtében nem olyatén fiút látnak gyermekökben, minőt mégis önelbizottságukban óhajtanának; elfeledik szegények, hogy a gyümölcs nem eshetik messze fájától. Író nem azt csodálja, hogy sok gyermek nem növekedik szülei kívánsága szerint; de azt igenis, hogy annyi rossz példa, oly bollaasztó káromkodások és durva nevelési rendszerek mellett, milyenre írónak háta is borsószik, a tanoda annyi jeles ifjat képezhet a szerény falak közt. Volt eset, midőn író az apa előtt fiának bottlásait kötelesség-érzetéből felsorolá, azokat egy részben az apának róván fel bűnül; mert úgy mond író, már nyakára hagyta őt nőni, már apjától sem fél sat. mire ez: de hogy nem fél, csak kapjak fel egy dorongot, meglátom, nem fél-e? Im a bánásmód! mire hogy író a szerencsétlen apát komolyan figyelmeztette az olvasó elgondolhatja. És a köznevelés szomorú állapota családi körökben, szegény magyarjainknál, értve a közrendűeket, majdnem általános. A mivel mi nem birunk, azt másnak sem adhatjuk. Ép ezért kell tanárainknak jó bánásmód által vezetni a zsenge sarjadékat, hogy ez azt beszíván idővel hasonlólag cselekedjék. Ezért alkalmazzuk inkább, mint már fölebb említők, nevelésben is a tekintet használatát és legtöbbször csak egyedül. Szokástól függ minden, az ember szokásos állat, a mint szoktatjuk a gyermeket, olyannak fogjuk őt mint ifjat és férfiút láthatni. És — *ne feledjük, hogy vajmi nehéz kitörlni a rosszat, ha a gyenge szívben gyökeret vert — tartós a rossz, mit ifju korunkban tanulánk. Ne feledjük azt se, hogy az első benyomások korán sem álmok, melyekre a felnövekedett lélek le nem bilincseltetett. — Eltűnnek ugyan; de eltűnésök után hagynak magok után néhány szikrát, melyek nem igen sokára dühös lángkint törnek ki, melyek azután egész emberre elterjednek; — igen sokra képes a szokás.*

Maga a szüle vagy nevelő tekintete sokkal közvetlenebb leszen a lélekre és sokkal inkább hat a szívbe, mint a szó vagy tényleges büntetés, és mivel csendesesen, minden szó nélkül szemtől szembe történik a környezőlk észre nem vételével, megkimélik egyszersmind a gyermeket a szégyenkedéstől, és e kimélés ritkán téveszti hatását. De valami sajátos varázserő is, hogy úgy szóljon író, és tulajdon hatalom rejlik a tekintetben — de nem ám a harag vagy szenvedély, hanem a szellemi megfontolás tekintetében, és sokszor ép akkor annál nagyobb hatása, ha azt sem szó sem nyugtalan mozgások nem kísérik. Ha a gyermek dacos, heves, indulatos; a tanár, szüle vagy nevelőnek nyugodt, komoly és kemény tekintete azt többnyire korlátokba igazítja vissza. A nevelő vagy szüleinek büntetése elől elillanthat egy romlott gyermek, vagy ép ellen is szegülhet; de a komoly és mégis szánakozó tekintetnek sokáig ellen nem állhat. És hol a szívben még lágy és érzékeny üreg mutatkozik — és mely szívben hiányzik teljesen ilyen üreg? — oda a felvidítő és felegyenesítő, a szomorkodó és haragos szeretet tekintete nap sugárait hat, melyek kötőmög közt még a legkisebb jégrészecskét is fölkeresik és elolvasztják. — Szülék vagy nevelők, akartok-e vallomást saját neveltetők vagy magzatotoktól? — találkozzatok velök négyszem közt, ragadjátok meg kezeiket s nézzetek szemekbe keményen és komolyan, de mégis szánakozólag és szeretetteljesen; — és sok esetben többet nyertek velök, mint fenyegetések és büntetések által. És ha a gyermek vagy tanuló igyekezetet és buzgóságot tanusít, vagy jobbulásának jelét adja, és a nevelő vagy szüle őt helyeslő-

**) Unus nutus boni viri sexcentis argumentis praestat, ac multis verborum contentioibus parem fidem meretur. Plut. in Phoc.

leg és nyájasan, felvidítólág és reményt nyujtva tekint reá: akkor e tekintet igen sokszor nagyobb öröme és erősítéseül szolgál, mint ha egész beszédet tartott volna. *)

* * *

Különös rosz hatást szül gyermek és ifjuban, ha a szóvali intés vagy figyelmeztetés mások előtt történik; míg ellenben hotlás esetében a kimelés, mint főlebb említők, igen jó hatással van. Számos tapasztalatai közöl írónak álljon példakép egy pár eset. Mint tanárhoz egy anya jöve kérdezösködendö fia viseletéről; író, minthogy a kérdés több tanuló előtt történt, a választ mellözvén, egyéb közönyös dolgokról kezde szölni, és csak, miután az oda nem tartozókat elutasítá, megfejt-
vén elébbi hallgatása okát, válaszola a kérdésre. Ez a fiu irányába tanusított nyilatkozat benne oly hatást szült, miszerint eddig nem helyeslett hiányait tüzetesen törekedett megjobbítani. — Mint nevelö hasonlóul ontathat fel író példát, még pedig a jelesek jelesbikét. A legelöbkelö növeldében nevelöi minőségben működven író, egy alkalommal a főfelügyelőhöz egy főrangu rokona jó író növendékének megtudandó annak viseletét. Eléhvivatik író mint felügyelő nevelö az ifju erkölcsi állapotáról valami bizonyost mondani. Író, mint alárendelt a hivatásra megjelent, de elve ellen más előtt számot adni egyenesen nem akart, mit a főrangu rokon hamar elértvén, a főfelügyelőt bucsút vön s író mint az ifju nevelöjét karon ragadva így szölitá meg: Én önnek lelkébe láttam, most ketten vagyunk, nyilatkozik ön nemde? igen, válaszolám, most már nyíltan szólandok — és ez a főrangu rokonba kitérülhetlen benyomást tön, s teljesen helyeselte eljárásomat. Az ifju is nyerve lön mindenkorra. — Van eset, hol még a legtekintélyesebb tanár, nevelö vagy szüle tekintete sem vezet kívánt eredményre: ekkor a kemoly szónak kell közbe lépnie. De nincs talán példa, vagy csak igen ritka, mely által felmuíattathatnék valaki, kiböl a becsületéztés annyira számüzve van, hogy atyai intésre megne adja magát; ha találtnék: — akkor mindent fel kell használni, mi által a szerencsétlen gyermek vagy ifjuban a becsületéztést, mely talán csak szunnyadozik, fölkeltjük.

* * *

Hogy a tekintet a nevelés és tanításban tényezőül léphessen fel, vagy azt mint olyat gyakorolhassuk, minden esetre, mint főlebb említők, megkivántatik, hogy a tanár, nevelö vagy szüle vagy ezek helyettese a tanuló, növendék vagy fiu előtt kellö tekintélyben álljon, vagy igyekezzék azt szerezeni; mit a viszony és évek különsege magával hord. Azonban ellenkezöt tapasztalunk sokszor itt is. Sok fiatal tanár legnagyobb tekintélyt gyakorol növendékei előtt; míg a munkában megöszült folyvást hiányokról panaszkodik. Mennél kevesbbé engedi magát elragadtatni a tanár szenvedélyeitöl; s mennél több hüségét, jóakaratot és szeretetet tanusít tanítványai irányában: annál többet bir tekintete is. A gyermek és ifju csak hamar észreveszi, ki irányába jó, s az olyatén növendék még mentora gyöngéi iránt is jószívvel viseltetik. — A tekintet megközelítö hatásának másik szüksége a nevelés eszközének bölcse felhasználása. Ki túlbuzgó s buzgósága hevében gyaláz, fenyeget és büntet, az azután pusztá tekintettel mit sem eszközözend. Ez illetén nevelö vagy tanár csak úgy működhetik némi hatással, hahogy a szó és büntetés csak akkor vétetnek igénybe, midön a tekintet már egyedül mitsem használ. Hogy a tekintet kellöleg működhessék, oda hosszas gyakorlás és studium kivántatik. Nem kívánja író, hogy tanteremben mint színész működjék a tanár; itt semmi mesterkelt taglejtések — ezek inkább ellenkezöt szülnek — nem kivántatnak; de azt igen is mondja író, hogy a tekintet, mely a belső fölindulásnak közvetlen kifejezése, legtöbbet nyom. De vigyázzuk meg csak

*) Mint főlebb Plutarchos.

sok tanítónak tekintetét az iskolában; látni fogjuk, mily kifejezés fekszik arcvonásain, vagy inkább nem fekszik; el ne feledjük, hogy a hű pásztorok közt sok bérenc is van; figyeljünk jól és észreveendjük, hogy még a hű pásztorok némelyei is nélkülözik a belső fegyelmet, mely mértékül szolgálna tekintete és taglejtéseiben: s az olvasó megértendi irót és kezet fog vele, midőn a tekintetre nézve is gyakorlást és studiumot követel. Mert mikép működhetik tanár vagy nevelő szemeivel, ha azok hidegen és mintegy holtan merednek a tanulóra s bennök sem szeretet és lelkesítés, sem komolyság és buzgalom, sem öröm és szomorkodás nem tükröződnek. Mindenesetre igen jó a gyakorlás és studium; mert ha az magától jő is; a tanárnak arra mégis kell ügyelni, és hol ez meg nem eshetnék, igyekezni, hogy szemmel is tanuljon nevelni. De mikép képes a szem annyi fölött uralkodni, annyinak szívébe hatni, annyit fölvidítani, figyelmeztetni, óvni, elijeszteni a rosztól, ha tanár szemei minden csekélységnél tüzet és lángot szórnak, ha a tekintet villámot hány ott, hol a villámhárító elég hatást szülne, hol a tekintet kockája elvetve hajótörést szenved? Ép azért is kell, hogy a tanár tekintetére vigyázzon s azt mérlegezni tanulja. Mily hatásu egy tekintélyes nevelő vagy tanítónak tekintete, e példából láthatni. Irónak, mint felügyelő-nevelőnek egy 19 éves növendéke asztal fölött illetlenül viselvén magát, egy komolyabb tekintet oly hatást szült benne, hogy egész étkezés alatt kedvetlen lön s utána bocsánatért esdett; mire én: „szívesen megbocsátok, mert látom, hogy ön engem megértett.“ „Mint nyil“ mondá ismét ő „érinté ön tekintete keblemet;“ s az eset soha másodsor nem ismételtetett.

Végül, még azt jegyzük fel, hogy a tanár tekintete különösen jelentékeny a tanításban. Az intőzi el t. i. a szellemi jelentést. A megértés könnyebbül, a benyomás magasztosb leszén, a megtartás inkább biztosítottatik, ha szemmel kísérvük az oktatást, és, mint a tárgy hozza magával, örömet vagy szomorúságot, csodálkozást vagy utálatot, lelkesítést vagy levertséget fejezünk ki. Ezek különösen a finomabb árnyékozatok, a szellemi élet csendesebb gerjedelmei, melyek csak a szellemmel tolmácsoltathatnak, de szóval nem nyilatkoztathatnak. Sőt még a tanítás képző ereje is szem által intéztetik el és magasztosul. Mihelyt pedig a tekintet hatása a tanárra nézve ismeretlen, ismeretlen maradand az az ifjúságra nézve is, mivel nem olvad össze az előadással és nem jövend öntudatra — iró legalább meg nem különböztetheti ez esetet és a hatást — hanem szinte közvetlenül lélek és szívhez szól. Innét magyarázható, miért a szem jelentősége magára az oktatásra és megközelíthető hatására nézve, annyi által figyelembe nem vétetik. Hogy tanárnak folytonosan örködni kell osztályában a béke és rend fentartását illetőleg, azt mindenki belátja; de hogy szemmel is lehet és kell tanítani és tanítva képezni, arra kevesen gondolnak. Innét van sokak tanóráján a hideg, holt, semmit mondó, üres és izetlen tekintet; innét van, hogy sokan tanórájukon mint megannyi Cátók feszesen ülve sem jobbra, sem balra nem tekintenek; megelégesznek azzal, ha hiszik, hogy a béke és figyelem biztosítva van; legfőlebb ha az előtte ketyegő órát megnézik, vagy a burrónszelencét kezökbe véve egyet szippantanak, s több efélet. Igaz, hogy a tantárgyak különfélék, és így mennél inkább tartozik valamely tárgy a képzeményhez, annál fontosabb a tanár tekintete: de egyéb tárgyakban sem szabad a szemnek együtt működését nélkülözni, főkép olyanokban, melyek különösen az értelemtehetséget veszik igénybe.

Valamint a testnek világa a szem, úgy legyen a tanár szeme is az iskola világa, az igazság lelkétől, mely Istentől jó, gyulasztva és táplálva, és azon szeretettel megdicsőítve, mely mindent hisz, tűr és remél és nem fél, csak szeretetből származnék.

A sorozati tanjegyek megítélése, s a tanulók jellemzése.

Nincs tanári testület, mely teljes összhangzásban működne; különben fölösleges lenne minden irányadás, rendszabások és leiratok halmaza; melyek időnkint felsőbb helyről a tanintézetekhez, mihez tartás végett, küldetnek, s melyek szerint a legkülönbözőbb vélemények és okoskodásoknak határ szabatik szabályok által, melyek előtt minden egyes tagnak úgy mint egész testületnek meg kell jölnia kell. És ez egyenlőség tekintetéből szükséges is. Ha valahol, illetén testületekben uralg főképp a quot capita, tot sensus (a hány fő annyi érzés); melyen hogy fen nem akadhatni, magából értetődik. Minden egyes tanár t. i. ki hivatásának tehetsége szerint megfelelni mindig óhajtott, föltételezhet magában bizonyos ismereteket, melyeket akár lélektani akár tapasztalati észrevételeinél fogva magának gyűjtött, s melyeket felhasználni növendékei javára belátása szerint törekszik, mi méltányolható is. Ámde ha mindenki, főképp ily compact testületekben saját véleményét követelhetné, a cél, mely mégis egy, soha meg nem közelíthetnék és el sem érhetőnek oly kielégítőleg, mint ha az egyenlőség palástja alatt minden törekvéseink egyesítve irányoztatnak a kijelölt pályán megtermeszteni a gyümölcsöt, mely még csak rügyében rejlik, a bőaratást ígérő műzsák fogékony földébe hintetvén.

* * * .

E magasztos céltól áthatva vezéreltetett a m. kormány is, midőn a tanszervezet minden egyes helyein oly jelentékeny nyomokat jelöl ki, melyeken egyaránt haladva és azokat szemelől soha nem tévesztve, az ifju honpolgár nemesen képeztetik a haza és ön boldogítására. A nemes képezetésnek megszerezhetésére igaz különfélek az eszközök és módok, de azok összesítve egészíthetik csak a végcélt. Illetén lényeges eszközül tekinthető a tanulók által minden oldalról tanítandó igyekezeteinek érett megfontolása; melynek hatását és nehézségét csak az nem ismeri el, kit az ifju nemzedék előmenetele legkevesebb érdek, vagy kinek arról fogalma nincs. Azt mondja egy jelentékeny tudós: *) „*Lehetnek roppant emlékezetű emberek, lehetnek tágas értelem és legkiterjedtebb tapasztalással, végtelen sok fogalom és szabálylyal lehet rakva fejök és legbővebb elméleti és gyakorlati ismeretekkel birhatnak. De mit használnak, ha azokat nem alkalmazhatják? A tapasztalat és tudomány e szerint holt tőke a lélek azon mely tekintete nélkül, mely egyedül adja az ítélő erőt.*“

* *

Az értelmet taníthatni, ha mindjárt annak egyetemes szabályai egy hasonneművel ellenkezőre bukkannak, másiknál pedig szembe nem tűnnek is. Több jó eszű közt teremthetni egyetemes észet, de nem egyetemes *ítéletet*. Az ítélet kapcsolatba hozza az egyes valóságot a fogalommal. Ha már most egy ilyes öszlethől egy egyetemes ítéletet akarnánk képezni, akkor minden egyes ítéleteknek is ismereteseznek kell lenni előttünk, és ha ez is megvan; akkor kell a dolgot tanácskozás alá venni, hogy azon egyes ítéletekből egyetemeseket vonhassunk ki. Az értelemnek csupán az egyetemesséssel van köze, és azért mondók, hogy az tanulékony; az ítélő tehetség legszorosb értelemben természet ajándoka, annak határozott tartalma nincs, azt külsővé tenni nem lehet.

*) Michelet.

Ezen szenved azután hajótörést némely tanári testület működése; különféleségek jönnek napfényre, melyek csaknem megfoghatlanoknak látszanak. Mik különösen a tanulók előmenetelének megbirálásánál tűnnek ki.

* * *

A tanár ítéletének majd visszaidézönek, majd határozottnak kell lenni, az az: vagy az egyes ítélet állittatik fel s belöle az egyetemes hozatik létre; vagy — és ez a tanári életben leggyakoribb eset s egyszersmind a legnehezebb — felállittatik az egyetemes s belöle az egyesek hozandók le. Egyébiránt szabály ez: ha helyes az egyetemes ítélet, helyesek az egyesek is. S ez áll megfordítva is. Különben az utolsó eset — az egyetemes az egyesekből összeállitva megöörténik p. ha a tanár, kitől a természet a helyes tapintatot megtagadá, a tanulók felett hozandó ítéleteiben majd egyik majd másik túlságba hajt, és ha ekkor a túl megrovott tanuló alkalmat talál, félelmében kifogásokban p. hazudozások és egyéb üres mentegetésekben keres menhelyet. Mikép itél p. az illetén tanár? „E gyermek hazug, csaló, porcikája sem jó!“ a helyett hogy mondaná: „nem eléggé igazságszerető, kevesbbé nyilt“ stb.; és mi történik? a szülék elkeserednek s a gyermek nem javul. Egy illetén tanár ítélete hiányos. „*Nehéz valamit jösolni ifjakról (gyermekről még nehezebb); mert kora bizonytalan, cél nélküli, sok változásnak lévén kitéve, mindenfelé hányatik.*“ (*Dif- ficile est aliquid de juvenibus divinare; est enim aetas incerta sine scopo, multis mutationibus obnoxia, alias, aliorsum agitur.*) *) — „Ehez tehát igen figyelmes és ügyes észre- vevő szellem kívántatik, mely a gyermek vagy ifju kisebb hajlamaiba is behízelegje magát azok tehetségeit megkisérleni, és magának még kihágásaiból is hasznót hajtani, hogy azokkal született ösztönük alapjára betekínthessen.“ **) A túlzás mint mindenben úgy az ítéletben is minden esetre árt. A túlságos dicséret tévútra vezeti a tanulót; s helyeztessék fölebbi osztályba, hol szűkebben mérik a dicséretet, ekkor a szülék előtt megfoghatlanná lesz, mi történt az elébb annyira dicsért fiuval. A túlságos megróvás pedig azzá teszi a tanulót, a mint az ítélet fölötte kimondatott; elveszti önmaga iránt a bizodalmat és elkeseredik.

* * *

Ártalmas az ítélet akkor is, ha a tanuló külkörülmények szerint vettetik mérlegbe. Ez a legnagyobb körülteknést a leggyakorlottabb ítéletet igényli. Legközelebb áll, a tanulónak külső viselete, s ha ennek öszletéből kell következtetést húzni a belsöre; hogy ekkor nem egy következtetés hiányos — tagadja valaki. Hányszor el nem mondják egy vagy másról: e gyermekből soha haszonvehető ember nem lesz; míg a másiról: ebből derék, ügyes ember lesz, — és a tapasztalás igen sokszor ellenkezőt tanusított és tanusit.

* * *

Igaz, megkeill vallani -- épen minthogy *ítéletéről* szólunk — hogy még megközelíthető határozottsággal is alig mondhatni meg, mikép kelljen tanárnak itt eljárni; minden esetre igen szoros ellenörködés szükségeltetik az osztálytanár részéről, különösen, hol egy osztályban több tanár működik. Egy egyén megbirálása, csaknem egyedül a behozáson — inductio — nyugszik; megvigyáztatnak a jelenetek s megtétetik a következtetés a törvények és okok nyomain. Mennél gondosabban megvigyázza tanár a tanuló viseletét, annál biztosabb leszén következtetése is, ha az össze-

*) Theophrastus. **) Pitroff I. Th. 5. 59.

vetés annak idejében úgy történendik, mikép történnie kell. Némely gyermek sőt ifju is cseles, hó vagy félév végén, midőn már a bírálás ideje közelg, meghúzza magát, rendhez illeszkedik s tanul is; és ha a tanár előbbi észrevételét följegyezni elmulasztotta, megfélekedve az illetén tanuló tévelyeiről, az utóbb tanusított alkalmazkodást veti mérlegbe, és — a különben igen közönyös fiu egyaránt mérlegeztetik, az erkölcsiségben úgy mint szorgalomban kitartó tanulóval, ennek kézzel fogható bántalmára.

* * *

Nem szabad megfélekednünk az ítélet hozásban egyéb viszonyokról sem, melyek a gyöngé ítéletü tanárt hamar tévútra vezetik, s melyek — egészen véletlenül — értékesekké válnak, vagy legalább a tanuló jellemzésénél nem lényegesek. Egy ajánló külső, jó testállás, választékos ruházat, ügyesség a beszédben, születési viszonyok s több efélék nem ritkán hamarabb elémozditják az ifju vagy férfi szerencsáját, mint a helyes tudományképzettség, jellem tisztasága stb. ilyen-félék sajátjok az iskoláknak is. És ez nem jelentéktelen észrevétel, mert ez által hamarabb esik a tanár a részrehajláság hírébe mint sok egyéb által; a bizodalmat előli és a buzgóságot gyöngíti azokban, kik igyekezettek és jó erkölcsi viseletökön kívül más ajánlót felmutatni nem képesek.

* * *

Hogy a felhozott megtörténhető botlások kikerülthessenek, tanároknak a tudományos és gyakorlati ügyesség mellett ép és egészséges ítélet föltételeztetik; ehez pedig elkerülhetlenül megkívántatik a tanárok együtti tanakodása s az észrevételek napfényre hozása. Ilyetén értekezések vagy tanakodások képezik azután az ifju és még tapasztalatlanabb tanárnál a kérdéses ítéleterőt, mely mindenestre képezhető ép úgy mint az egész lélek: s lassankint a gyöngébb is, mennyire csak lehetséges, hogy úgy szóljon iró, saját lábára állittatik. Így eredhetnek azután a határozott ítéletek a sorozatokban, miről a „tanodai bizonyítvány jelentősége“ cím alatt, mult tanévben e téren egy igen jeles értekezéssel találkozhatánk.

Ezeket előre bocsátva, egyenlőség tekintetéből is, igen hasznos dolgot vél tenni iró a köz tanügyre nézve, ha a f. év február 2-kán 2854. sz. a. kelt helytartósági leiratot, őszintén méltányolva, saját nézetei szerint magyarítva közrebocsátja, mint következik:

* * *

Mínt hogy a tanszervezet nyíltan követeli, és a cs. kir. közoktatási m. ministerium az érettségi vizsgák jegyzőkönyveinek ez év elejéni visszaszármaztatásánál legfontosb okokkal megmutatta; miszerint a tanulók által tett előmeneteiknek névjegyzékek és iskolai bizonyítványokban nem egyes stereotyp kifejezésekkel, hanem jellemezve kell vala megjelöletniök; több iskolai névjegyzékből pedig, valamint a kézbe jött bizonyítványokból is kitészett, hogy némely tanári testület ezen követeléseknek nem kellően felelt meg, ugyan azért alkalmat veszen magának, alább, annak módját terjedelmesen adni, mikép lehessen és kelljen a tanulók előmenetelei fölött az ítéletet kifejezni.

Mivel csupán nem attól függ, hogy a tanuló némely ismereteket tisztán felfogjon, hanem, hogy az a lélek önmunkássága által szellemi szerzeményének tökélyes birtokába jutva azt hasznára is fordithassa, hogy az azt nem szenvedőleg veszi csak, hanem hogy az ismeretek önállólág rendező, feldolgozó és felhasználó elsajátítására is törekszik (lásd org. Entwurf, Anhang 1. 99 és 100 lap);

ugyanazért a tanulók munkálatainak megítélésénél egyes tárgyakban mindenk előtt ez is tekintetbe veendő és a sorozati jegyek *értelműleg és könnyen láthatólag* kifejezendők.

Minden egyes tantárgynál pedig ugyanannak többféle oldalai és különböző vonatkozások mutatkoznak tekintettel a tanuló munkásságára, és így az ítélet sem lehet egyszerű, hanem kell hogy a dolog természete szerint különféle tényezőkből álljon, melyek összes eredményének a megítélt egyén érettsége vagy nem érettségének képét kell adnia.

Az általános bizonyítvány sorozati jegy főkülönbségének az ítéletek által kell szorosan megállapítani; némi ellenmondások elosztására nézve pedig a különféle tanároknak egy egyén fölötti egyes ítéleteiben legkönnyebb mód — mint főlebb mondók — a tanári tanácskozás.

Általános tekintetek, melyek minden egyes szak megítélésénél előfordulnak, ezek: *felfogás* vagy *értés*, *elsajátítás* és *előadás*. Ezek kifejezése vagy előtüntethetésére szolgáljanak utmutatásul következő jelzők mint példák.

A. Vallástanban tett előmenetel.

I. Felfogás vagy az értés.

Első osztályra kitüntetéssel :	Első osztályra :	Második osztályra :
Tiszta, világos, éles, gyors, biztos, alapos, beható, átható, kellő, helyes, teljes, kimerítő, önítéletre mutató.	Többnyire kellő, gyakran biztos, részleges, részleg fölszinü, néha alapos, a lényegesben elég tiszta, kissé késedelmes, enlészertü, sebtés, tüvékeny.	Zavart, homályos, szakadczott, nehézkes, csekély, korlátolt, merőben fölszinü, helytelen egészen vagy részleg.

II. Elsajátítás, vagy az ismeret.

Alapos, helyes, pontos, gondos, átható, felkaroló stb.

Megjegyzendő: Több eset előfordul, hol a tanuló csekély felfogása de szorgalmas elsajátítása mellett kitüntetésben nem részesülhet, sem második osztályra nem ítélthetik: ekkor módosító határozókat kellend használni, mint: majdnem, közel, többnyire, gyakran, meglehetős, néha, olykor, részleg, valamivel több, kevesbbé. Egyéb állitmányok e következők: gépies, betühez ragaszkodó, fölszinü, a lényegest felfogó.

Egészen fölszinü, gondatlan, szorgalom nélküli, zavart, épen nem biztos, csekély, igen hiányos, igen hézagos, a lényegesben sem biztos.

III. Előadás.

Első osztályra kitűntetéssel:	Első osztályra:	Második osztályra:
Önálló, biztos, folyékony, tisztán folyó, ügyes, értelmes, szabatos, könnyű, nyugodt, kimért, szabályos, természetes, bátor, összefüggő, tetszetes, fesztelen, erőteljes, zengedező, szavalólag helyes, tiszta és kellemes kiejtéssel.	Bonyodalmas, nem összefüggő, erőtetett, mesterkelt, nehézkes, szakadozott, elhamarkodott, túlhamarkodó, elfogult, ismételtető, segílyt igénylő, egyszerű, egyhangu, bágyadt, nem tiszta; vagy mint fölebb: határozókkal a kitéűnő jegyek itt is módosíthatók.	Értelmetlen, épen nem világos, egészen homályos, zavart, fáradalmas, igen akadozó, igen dőcögő.

Az előadást két oldalról ítélni meg, t. i. mint a *belső* alakulás előterjesztését, az az: a mennyiben az előadástól a gondolkodó erő fejlődésére és az elsajátítás biztonságára huzhatunk következtetést, és a *külső* előadást az az: az előadás modorát. Ez utóbbit legjobb a közoktatási nyelvtanár megítélésére bizni annyiban, a mennyiben talán a szaktanár maga nem bírná a tiszta kiejtést; többenél különösen a *belső* alakulásra kell figyelni. Ugyanazért, mivel e rovat (Előadás) minden szakra egyaránt alkalmazható, arra számos példát vagy jelzőt hozánk fel. A főtanjegy megítélésére az előadás fölött hozandó ítélet kevesebb leendő nyomasztó, sem az érettséget gátoló.

B. Nyelvészetben.

I. Felfogás vagy értés (mint fölebb).

II. Nyelvtani isme vagy elméleti tudás.

Pontos, alapos, kimerítő, teljes, tiszta, világos, biztos, átható.	Többnyire, majdnem, meg lehetősén stb. (Mint fölebb meghatározókkal.)	Rendetlen, épen nem pontos, alaptalan, épen nem biztos, egészen hiányos, zavart, hézagos, tudatlan az alak, eset, mód vagy időtanban, az irány elveiben, irodalomtörténetében.
--	---	--

Megjegyzendő: A remekírók olvasásánál figyelni kell: 1. Mindenek előtt a szöveg hangos olvasására, vajjon a befoglalt tartalomnak megfelelőleg, helyes hangoztatás és kiejtéssel, egyes tételek világos kiemelő megkülönböztetésével történik-e az olvasás. A főnebbi jelzők újabb és nyomósabb határozatokat nyerendnek, ha a tanuló kellemesen s grammatikai és logikai kifejezéssel helyesen olvas.

III. Fordítás anyanyelvre.

Pontos, alapos, teljes, tiszta, önálló, biztos, bátor, sikerült, ügyes, folyékony, a tárgy szellemét felfogva, hű, könnyű.	Főüleges, nem egyenlő, nem alapos, kevésbé alapos, kevésbé nehézkes, szó szerinti, részleges értelmű, kissé zavart, néhol ügyes, elég könnyű, elég tiszta, elég biztos stb.	Épen nem biztos, értelmetlen, igen hiányos, igen nehézkes, merőben alaptalan, folyton helytelen, egészen hiányos a kifejezések megválasztásában.
--	---	--

IV. Szóbeli előadás (mint fölebb.)

V. Írásbeli előadás, szerkesztés vagy irány.

Első osztályra kitüntetéssel :	Első osztályra :	Második osztályra :
Hibátlan, mindig hibátlan, biztos, szabad s ügyes, gyors és sikerült, virágos nyelvezetű, velős nyelvezetű, átgondolt tartalmu, célszerű elrendezésű, szabatos.	Többnyire, gyakran, néha hibátlan, nehézkes, lassudag, stb. határozókkal.	Egészen hiányos, épen nem biztos, legtöbbször hibátlan, egészen fogyatkozó, merőben zavart, egészen összefüggetlen, folyton tétovázó és fölszínű, szebb kifejezésekre mitsem ügyelő stb.

C. Földrajz és történelem.

Itt néha az egyéniség kívánja, hogy az ítéleteket elkülönítve állítsuk elő, épen úgy felgymnasiumban magasabb követelések kívánják az önállóság feldolgozott és pragmatikai tudásnak élesebb jellemzését.

Földrajz. 1. Felfogás (mint fölebb.)

2. Leírás (mint fölebb nyelvt. ism.)

Ehhez adandók még :

Jól rendezett, tiszta, teljes, az ide vágó olvasmányok önálló használatával, önálló ítéletes kimutatásával, átható.	Részleg zavart, hely-, természet s néprajzilag kevesebb biztos, kevesebb pontos leírása a természet-, égal-, hely- s történeti adatokhoz.	Egészen rendezetlen, minden küszaló, épen nem biztos, egészen homályos, épen nem pontos.
---	---	--

Földrajz. 3. Földképrajzban. (Itt nem annyira a rajzolásbani csinoság és gyakorlott kéz, mint az elállításbani gyorsaság és biztosság tekintetbe vétele kívántatik).

Pontos, ügyes, biztos, csinos.	Nem egészen helyes, kissé lassú, kevésbé gyámoltalan, kissé késedelmes, feszes, kissé tetszetlen, idomtalan, nem eléggé tiszta.	Épen ügyetlen, teljesen gyakorlatlan, hanyagságból hiányos.
--------------------------------	---	---

Megjegyzendő: Arra hogy a tanulók a földrajzban a szükséges rendszeres ismereteket alaposan elsajátíthassák, kívántatik, hogy a világisméből elégséges tudással birjanak. Ez ügyben pedig szükséges, hogy a láthatárról, annak gondolható háromféle helyzetéről elég világos fogalmat szerezzenek magoknak, hahogy a világban valamit felfogni óhajtanak. A ki a láthatár különféleségét az egyenlítőn, sarkokon és a szélesség fokán meg nem fogja, az a többiről sem szerzend magának fogalmat. A láthatárról szóló tan tehát a világ ismében az, minek eldödeink egyéb tudományokban a számáridjét nevezték. Magától értetődik tehát, hogy a földrajzból, különösen a felgymnasiumban a tett előmenetek megítélésénél, a világisme tudását is tekintetbe kell venni s ott e jelzőkkel alapos, rendszeres, tiszta, összefüggő ismeret a világban, vagy: elégséges tudás nélkül a világban járatlan, nem biztos, zavart a világban, vagy hiányos ismerettel a világban stb. jelöltessenek meg.

Történelem.

I. Az al-gymnasiumban: Adatismeret.

Észrevétel: Mint főleg az „ismeret“ című rovatnál; még hozzá adathatnak:

Első osztályra kitüntetéssel:	Első osztályra:	Második osztályra:
Biztos az összekapcsolás és helyesb egymásután sorolásra törekvéssel.	Egyes különleges események, személyiségek és felfedezések ismerete.	Fogyatkozó, hiányos, mindent összekuszáló, nevek és számokrai emlékezés nélkül.

II. Fel-gymnasiumban: Oknyomozó ismeret (mint főleg és azonfölül).

Beható rendszerre törekvéssel; tiszta áttekintéssel; sajátlagos összekapcsolás és összeillesztéssel. Ön cselekvő egybevetés kimutatásával; biztos időtannal, földrajzi szilárd ismerettel. A tárgynak önállólagos értéktésével. Saját olvasmányok általi kiegészítéssel.	Gépies, betűkhez szolgálilag tapadó, egybevetés és rendezésre való tehetség nélkül, szám és nevek egyes hézagaival. Az események és személyiségek belső összfüggésének hiányos ismeretével. Emlékképzésre támaszkodó kiváló emlékezet.
--	--

III. Előadás. (Al-gymnasiumban: Az elbeszélés módja, mint főleg.)

Élénk részvétellel a tárgy iránt. Gondolatban és kifejezésben önálló, élénk és kerekedő. Házi olvasmányokból kiegészítéssel. földrajzi pontos ismerettel.	A vezérfonalat szolgálilag követve, a részletnek önálló kikerítése nélkül, segéd kérdések által teljesebben.	Szótagzatos, fáradalmas, összefüggés nélkül, ügyetlen, nyelvtanilag is hibás.
---	--	---

D. Mennyiségtan.

Észrevétel. Fel- és al-gymnasiumban különféle követelésekre kell vigyáznunk, műtételnél a pontosság, önállóság és rendszerre vonatkozólag, úgy a gépies könnyűség, biztosság és gyorsaságra nézve.

I. Felfogás.

Mint főleg, de különös tekintettel a fogalmak tisztasága és szilárdságára, a kifejezés rövidsége és szabatoságának lassankinti megszoktatására.

II. Műtétel.

Alapos, tiszta, világos, pontos, önállólag biztos, rendszeres, jól rendezett; öncselekvő egybe-	Szabályszerű de lassu, helyes de nem gyors és ügyes, folytonos vezetést igénylő, inkább gé-	Alap nélküli, homályos, gondatlan, egészben hiányos, rendezetlen, a könnyebbszerűeknél
---	---	--

Első osztályra kitüntetéssel:	Első osztályra:	Második osztályra:
vető, a mértani idomok szerkesztésében kiválólag ügyes, gyors fejszámító ügyes bizonyítással. Mennyiségtanhozzi képesség jeleivel. A mértani dolgozatok pontos, csinos, helyes, észrevehető szeretettel készítése. A következőkben ügyes, kifejezésben rövid és határozott.	piesen helyes mint tiszta belátással. A mértanban kevesbbé ügyes, az idomok szerkesztésében ügyetlen, kissé nehézkes.	is tétovázó, ügyetlen, az alapfogalmak hiánya miatt nem biztos.

E. Természet tudományok.

I. Nézetileg az al-gymnasiumban. Rendszeres ismeret a felgymnasiumban.

Világos, határozott, mélyebben ható, pontos, megkülönböztetés és megválogatásbani gyorsasággal, több oldalú, figyelmes, áttekintő, tovább nyomozó.	Futólagos, tétovázó, fől színű, a lényegest felfogó, olykor félszeg, vezetést igénylő, lassu, gyorsaság nélkül, belátás nélkül.	Gondatlan, épen nem pontos, helytelen, lényegtelenhez tapadó, kapkodó, egészen félszeg, igen felületes.
--	---	---

II. Előadás.

Gyorsan vagy élesen megkülönböztető, pontosan biztos kifejezéssel, jellemző, szabad és sikeres.	Emlésszerűleg elsajátító, kissé hiányos a jellemzésben, a kifejezések megválasztásában elfogult, nehézkes, meglehetősen biztos.	Ide s tova kapkodó, fáradalmas, értelem nélküli.
---	---	--

Észre vétel. Felgymnasiumban természettanból a biztosságot és könnyüséget is tekintetbe kell vennünk a mennyiségtani műtételeknél, mely pontos, alapos, teljes és kimerítő lehet, ha a mennyiségtani előkészületek elégségesek. Ezek azonban most még nagy részt hiányzanak. Természettanból a legfontosabb természeti tünemények és a természet törvényeinek ismerete is tekintetbe veendő.

F. Bölcsészeti előtan.

I. Felfogás. (Mint főlebb — azon fölül:)

Egybevető összekapcsolással, következtetéssel, öncselekvő be tanulással, mélyenható, tiszta érte tessel.	Gyakran, vagy többnyire gépies, nem eléggé gondos, öngyakorlás nélküli, teljes gyakorlás nélkül, kevesbbé tiszta, ritkán egybevető következtetéssel.	Félszeg, zavart, kúszt.
--	--	-------------------------

II. Ismeret. (Mint fölebb ; azonfölül :)

Első osztályra kitüntetéssel :	Első osztályra :	Második osztályra :
Sikerült, alapos, szilárd, biztos, minden oldalú, tartalomdús, sokoldalú.	Ingatag, határozatlan, töredékes, zagyalékos, részleg pontos, nem eléggé alapos, kevesbbé biztos.	Minden egybefüggés nélkül, egészen hiányos, egészen gondatlan, helytelen, egészen töredékes, egészen alaptalan.

III. Előadás. Mint fölebb ; — és :

Szabatos, éles, gyors, felfogásu, szóbeli logikai hibátlanság, szóbeli könnyűségü, határozottsággal, könnyűséggel, meggondolt, élénk, folyékony biztossággal.	Szótlan, szódús kellő mélység nélkül, merész alapos értés nélkül, egyoldalú, szakadozott, lankadt, elhamarkodott, kiváló ügyesség nélkül, gyorsaság-, szabatosság-, élénkség nélkül.	Gyámoltalan, sokszavu minden tartalom nélkül, teljesen önállóság nélküli, folyvást elhamarkodott, soha sem biztos, terv nélkül kapkodó, zsibbadt, hanyag, épen nehézkes, aluszékony.
---	--	--

G. Erkölcsi viselet.

Az erkölcsi viseletnek mélyebb megítélése főképp népesebb osztályokban igen nehéz, s a dicséret- és megrovásbani halfogások szánandó következtetéseket húznak magok után. Az erkölcs jellemzésénél tehát a legsürgetőbb elővigyázat ajánlandó, a túlszigorúság pedig és kiméletlenség, valamint az aluszékonyosság és fölületesség elhagyandó. Valameddig az egyéniségeknek pontos ismerete egészen vagy elegendő mértékben hiányzik, mind addig tanácsosnak látszik csak azt venni tekintetbe, mi néha mint ellenmondhatlan tény áll a tanuló fölött; ha ez elé nem fordul, akkor csak általános nem pedig közelebbi vonásokkal kell jellemeznünk az egyéniségeket.

Ehez képest következő vonások ajánlatnak :

Példás, példányszerű minden kötelmeinek teljesítésében, kötelmei teljesítésében lelkiismeretes, köteleltségű, pontos, buzgó. Dicséretes a rendszeret, engedelmesség, jó iránti fogékonyosság, köteleltségbeni buzgalom miatt. Dicséretes a komoly, illemes, szerény viselet miatt. Feddhetlen, jámbor, békés, nyiltszivü, csendes.	Kellő magaviseletü kihágások nélkül, törvényszerű, köteleltség-szerű, kissé élénk, önfejü, csend-zavaró, nem mindig pontos az isteni tiszteletben, köteleltségét meglehetősen szerető. Többször megrovatott szerénytelenség, merészség, hetykeség, vakmerőség, neveletlenség, illetlenség miatt.	Illemtelen, minden intésre siket, büntetésre méltólag könnyelmü, a csendet folyton zavaró, alattomos, hizelgő, minden tekintélyt feledő, engedetlen, konok. Megrovatot a késedelmezések vagy elmaradások miatt p. az előadások, v. isteni tiszteletről. — Nem ajánlatos ismételt engedetlensége s dac miatt.
--	--	--

Az erkölcsi jellemzésre idővel mindig több és több anyag ajánlkozik, minél inkább feladatukká tűzik ki a tanárok tanítványaik egyéniségeit pontosabban megismerni tanulni, hozzájuk mindinkább közeledni s velök személyes közlekedésbe ereszkedni. E közlekedés a tanár és tanuló közt nemcsak kegyeleti viszonyt alapít meg, mely a nevelés és oktatás legszebb áldásaihoz tartozik, hanem azonfölül az illendő s megkímélő megítélésre is hangolja a tanárt. A mi távolról hajthatlan s megjobbithatlannak látszik, az, közelebről vizsgálódva, hajtható és jobbithatónak mutatkozik. — Az osztályköny-

veknek pontos de kicsinységeket és szenvedélyességeket kizáró vezetése együtt fog működni, hogy iskolában a rend, lelkiismeretesség és engedelmesség szellemét meghonosítsa, mely egy jó nevelőiskolának kivánalmi közt felül áll, nem egyedül azért, mivel az az igyekezetes és tudományos előmenetelt támogatja és emeli, hanem mert a kötelesség-hűséget az ifju szivekbe ülteti és ezzel az akarattehetségnek erkölcsi irányt s az életre támpontot nyújt. — A kifejezések, melyek a könnyelmű tanulót jellemzik, azokról, melyekkel roszra hajló indulatot jelölünk ki, jól megkülönböztetendők.

Észrevétel. Az erkölcs ép oly kevéssé határozott befolyással van az általános bizonyítványi-sorozatra, mint a szorgalom és figyelem. Ebben irányt ad a tanszervezet (Org. Entwurf).

III. Figyelem. (Erre külön rovat nem szükséges).

Vajjon a tanuló képes-e vagy érti-e egy határozott tárgyra öszpontosítani lelkét és micsoda erő-megfeszítés és kitartással, ezek azon kérdések, melyek a figyelem megítélésénél tekintetbe veendőek. Itt több-oldalú és különféle időben szerzett észrevételek szükségeltetnek, hogy ezen megítélésnek biztosságot adhassunk. Egy egész s nagyobb népességű osztály fölött könnyebb a figyelemről ítéletet hozni, mint egyes tanulóéról. Kisebb számú tanulók közt következő fokozatok és jelzések használhatók:

Folyton feszült, éber, a tárgy iránti részvét- vagy érdekből. Kellő, kitartó, folytonos, élénk. Elég éber, kevesbbé feszült, váltakozó, könnyen lankadó, szórakozott, szenvedőleges, csak színleges, nem elég élénk, szakadozott, nem mindenre kiterjedő, nem öszpontosult, nem kitartó, kevesbbé élénk. Részvéttlen, gyakran bután-bámész, könnyelműségből szórakozott, idegen tárgyakkal mint: játékszerek vagy olvasmányokkal foglalkozó, épen nem kitartó, igen csekély, semmi.

A nehézségek népesebb osztályokban is legalább megközelítőleg azáltal kevesbbülnek, ha az osztálytanár osztályához tartozó tanáraival együtt, annak idejében kellőleg veendi igénybe a külön tanácskozmányokat. Ha egyik tanár figyelmét valami kikerülte vagy kikerülnie kellett, kipótolja azt a másik tanár észrevétele.

I. Szorgalom.

A szorgalom megítélésére legfontosabb támasz pontok az előkészületek, a tanulónak írás-dolgozatai és jegyzetei. Az előkészület lehet csekély, gondlnélküli, sebtés vagy mulékony, fölületes vagy félszeg, hiányos, nem teljes, nem állandó, egyenetlen, kitartás s szilárdság nélkül, emlékezetszerű, részvéttlen a tárgy iránt: gondos, alapos, beható, egyesre is átható, pontos, teljes, egyenlő, kitartó, állhatatos, nehézségeknél is öntevékeny sajátszerüleg, saját ítélete, saját észrevétele és öszszevetése szerint öntevékeny.

A szorgalom nagyobb vagy csekélyebb foka: rend, tisztaság, takarékoság, ékesség, nagyobb vagy csekélyebb idő felhasználása, ki akár a feladott, akár az önkéntes írásdolgozatokban, akár a feladott jegyzet-gyűjteményekben magát kitünteti, a tanusított szorgalomnak megítélésére biztos jelenségek, ha mindjárt a dolgozatnak szépírási oldala még különös figyelmet érdemelne is, minthogy annak elhanyagolásától ovakodott.

E szerint a szorgalom lehet:

Kitartó, tevékeny, fáradatlan, ernyedetlen, szembetünő és munkás, önmunkás, folyton egyenlő, a nehezebbeknél is állandó, beható, egyesekben is pontos. — Elégséges, váltakozó, a nehézségeknél könnyen lankadozó, fölszinű, egyenlőtlen, állhatatlan, ösztönre váró, időnkinti, csak késztető, szükségből tevékeny. — Későn ébredező, merőben gépies, egészen hiányos, kényszerű, igen csekély, semmi.

A szorgalom viszonyát tehetséghez mérve megítélni nehezebb, mint gondolnók, kivált ha ítéletünk nem egyedül a fölszínüségre vonatkozik s azért elővigyázattal kell lennünk. Hogy a tanuló egyéniségét pontosabban megismerjük, azért szükséges, hogy meghatározhassuk, mily könnyen vagy nehezen esett egyik vagy másiknak e vagy ama munka, s így mily nagyra vagy kicsinre becsülendő a szorgalomban tanúsított érdem. Hol az egyéniséget egészen nem ismerjük, ott jobb a szorgalom nyilatkozataihoz alkalmazkodni, a mint t. i. az előkészületben és írásdolgozatokban ismerhetőleg vagy láthatólag mutatkoznak, s a bizonyítványban sem a gazdag sem a csekély tehetség vagy adomány nem említendő.

K. Az írásbeli dolgozatok külalakja.

Ékes, csinos, rendes, szabályos, tiszta, kellemes, helyes, szép. — Elég rendes, folyékony, egyenletes, olvasható, arányos, gyors, feszes, aprózott; elég tiszta, elég szabályos, elég helyes, elég szép. — Tisztátlan, gyakorlatlan, szennyes, elhamarkodott, hanyag, rendetlen, aránytalan, egyenlőtlen, olvashatlan.

Végjegyzet. Előttünk fekvő ítéletek sem nem kimerítő bírák, sem nem zsinormértékek minden egyes esetre, csak útmutatókul szolgálhatnak, arra, hogy mily eszközöket ajánl a nyelv a pontos ítélet hozására. Szó sem lehet arról, hogy e jegyzék előterjesztése által a sorozat elkészítése ügyében, mely annyi szabadságot, ügyességet és ítélet sokoldalúságát föltételezi, a formák megállapítását behozzuk; csak irányadásul akarjuk vétetni ezeket az önkisérletekre. A kevesbbé gyakorlott is hamar megismeri, hogy a tanulók tett előmenetelei és szellemfejlődései a fokozatok és keverékek sokféleségét mutatják, mely sem e sem más jegyzék által teljesen soha ki nem merítettetik.

Azon gymnasium, mely e jegyzéket magyar nyelven kellően kidolgozván, legközelebbi programmban nyilvánosságra juttatja, magát mindazon tanároknak lekötelezendő, kik német nyelvben még nem egészen jártasok. Főösleges megemlíteni, hogy ez egy vagy más gymnasiumnak német programmul is szolgálhat. — Lehetségessé tétetik a tanintézeteknek *német* bizonyítványokat is kiszolgáltatni azoknak, kik azt kívánják.

Végül még megjegyzendő az, mit megjegyeztetni nem is kellene. T. i. hogy az iskolai bizonyítvány egész tartalma általában teljes irányalakban jelenjen meg, magától értetődik a logikailag és nyelvtanilag szoros hibátlanúság; mit hogy a tanár valamint nyilvánosság úgy példa tekintetéből is tanítványainak adjon, szükséges. Oly tanintézet, mely hibátlanul szerkesztett bizonyítványokat szolgáltat ki, magát az által legfeltünőbbben jellemzi.

Statistikai adatok.

I. Tanárikar s Tantárgyak.

Tanárok	Tantárgyak	Osztályok, melyekben előadásokat tartott	Heti tanórák száma	Észrevételek
Nagy Márton	Vallás Magyar nyelv, Magyar irodal. történ.	7 5 6 7 8	10	<i>Igazgató ;</i> magyar tud. társaság s term. tudom. társul. tag.
Purgstaller Kal. József	Német nyelv és irodal. Történelem és földrajz. Bölcsészeti előtan	5 8 7 8 8	14	<i>Ház-igazgató ;</i> bölc. és hittudor, s magy. tud. társasági rendes tag.
Sőjtöry Zsigmond	Latin nyelv, Föld- és természetrajz.	4 3 1	18	—
Koretz Lőrinc	Latin nyelv, Német nyelv, Mennyiségtan	7 6 7 7 8	18	<i>VII. Osztályfőnök ;</i> bölcészettudor.
Tegő Alajos	Latin nyelv, Történelem és földrajz.	5 6 3 5 6	19	Bölcészettudor.
Lechner Imre	Magyar nyelv, Német nyelv, Mennyiségtan	1 1 2 3 4 1	17	<i>I. Osztályfőnök.</i>
Rohrer Antal	Görög nyelv, Természettan	5 6 4 7 8	17	<i>VIII. Osztályfőnök ;</i> bölc. s hittudor és egyetemi kartag.
Czech József	Görög nyelv, Magyar nyelv, Mennyiségtan, Természettudományok	3 2 3 3 4 3	17	<i>III. Osztályfőnök.</i>
Petlanovics Alajos	Latin nyelv, Történelem és földrajz, Mennyiségtan	2 2 4 2	17	<i>II. Osztályfőnök.</i>
Berzay Elek	Vallás, Latin és magyar nyelv, Természetrajz	1 2 3 4 5 4 2	17	<i>IV. Osztályfőnök ;</i> hitelemező.
Való Kal. József	Latin nyelv Mennyiségtan és Természetrajz	8 5 6	17	<i>V. Osztályfőnök ;</i> bölcészettudor.
Csaplár Benedek	Vallás, Görög nyelv	6 8 4 7 8	16	<i>VI Osztályfőnök ;</i> hítségű s ifjusági könyv- tárnok.

A tanárok mind ájtatos rendi áldozatok.

Rendkívüli tanárok:

1. N. e. g. vallástanár: **Vukovics Sándor** lelkész.
2. Héber vallástanár: **Lőw Lipót**, főrabbi.
3. Énektanár: **Véber János**, képezői tanár, világi.
4. Francia nyelvtanár: **Bernstein Ferdinánd**, ma-
gán-tanintézeti tulajdonos, világi.
5. Rajztanár: **Vitkóvszky Lőrinc**, városi rajz-
tanár, világi.
6. Szépirástanár: **Czech József**, mint folebb.

II. A g y m n a s i u m

Tanári személyzet			Előadási nyelv	T a -			
Állása	Egyházi	Világi		Az osztályban	Nyilvános	Magán	Öszvesen
			t a n u l ó k				
Igazgató	1	—	M a r t a g y a n	I.	91	2	93
Rendes tanár . . .	11	—		II.	57	—	57
Helyettes	—	—		III.	30	—	30
Rendkívüli	2	3		IV.	36	—	36
Öszvesen .	14	3		V.	23	1	24
				VI.	24	—	24
				VII.	21	—	21
				VIII.	19	—	19
Öszvesen . . .					302	3	305

Megjegyzendő: a) hogy az iskolák fentartása, úgy a tanárok ellátása is a városi közpénztanészközökre fordítatik; c) hogy a szegediek és a szorgalmas szegény tanulók tandíj mentesek.

á l l á s a.

n u l ó k													
Nemzetiségre					Vallás szerint					Köztük		Ösztöndíjas	
Magyar	Német	Szerb	Szláv	Zsidó	R.-Kath	N e. görög	Ágosta	Helvét	Izraelita	Tandíjas	Tandíj-mentes		
							vallásu						
30	20	6	1	16	71	6	—	—	16	35	58	—	
36	7	5	2	7	45	5	—	—	7	13	44	—	
16	2	3	3	6	21	3	—	—	6	6	22	—	
22	5	3	2	5	29	3	—	—	5	12	25	—	
14	—	2	2	6	16	2	—	1	6	10	14	—	
17	3	—	1	3	20	—	—	1	3	11	13	1	
17	—	3	—	1	16	3	—	—	1	8	13	2	
16	1	1	—	1	17	1	—	—	1	6	13	—	
188	33	23	11	45	235	23	—	2	45	103	202	3	

tárból eszközöltetik; b) hogy a tandíj a városi t. c. Tanácsnak adandó számadás mellett iskolai

III. Városi bizottmány.

T. c. **Lengyel Pál**, városi beltanácsnok.

— **Baurneind Ferdinánd**, kül-tanácsnok urak.

Tary Pál, volt nyug. városi tanácsnok, május 25-kén az Úrban elnyugodott. A tanügyben tanusított fáradoimai miatt legyenek áldottak porló hamvai!!

IV. 185³/₄-ki tanévben tartott érettségi vizsgák eredménye.

VIII. oszt. tanulók száma 185 ³ / ₄ -ki tanév végével	Érettségi vizsgára magokat jelentették	Ezek közül szóbeli vizsga előtt visszalépett	Nyilváníttak		Visszautasítottak	
			kitünő éretteknek	éretteknek	½ évre	mindenkorra
21	helybeli 16 vidéki 3	3	2	12	2	1

Ez évben az írásbeli érettségi vizsgák tartattak július 16--21-ig, szóbeliek augusztus 5 és 6-kán fognak tartani.

V. Kivonat az 185³/₄ és 185⁴/₅-ki jegyzőkönyvekből.

Tanodai osztály	185 ³ / ₄ tanév végén voltak	185 ⁴ / ₅ -ki tanévben							
		Alsóbb osztályból fölléptek:		Ismétlők:	A tanév kezdetén voltak:			Második fél-évben jöttek	A tanév végén
		helybeliek	másunnan jöttek:		szegediek:	vidékiek:	összesen		
I.	77	56	31	4	51	40	91	1	81
II.	32	56	1	—	41	16	57	—	52
III.	34	26	3	1	20	10	30	—	28
IV.	17	27	5	4	24	12	36	—	33
V.	22	10	13	—	8	15	23	—	19
VI.	24	14	7	1	6	16	22	2	23
VII.	21	14	7	—	5	16	21	—	21
VIII.	21	16	2	1	7	12	19	—	17
Összesen	248	219	69	11	162	137	299	3	274

VI. A második félévi vizsgálatok rende:

1. *Vallástánból* tartott általános vizsgálat a feltanodában július 23-kán, altanodában július 24 és 25-kén.
2. *Áttételi vizsgálatok* július 9–21-ig.
3. *Nyilvános vizsgálatok* július 27, 28 és 30-kán. — Ezek után az ifjuság elbocsátott július 31-kén. — Francia nyelvben oktatást nyert 12; rajzban 34; szépírásban 126.

VII. Sorozati kivonat.

Tanodai osztály	Bizonyítványt kaptak						Sorozaton kívül maradt		Sorozás előtt kiléptek	
	kitüntetéssel első osztályu		Első osztályu		Másod osztályu		I.	II.	I.	II.
	I.	II.	I.	II.	I.	II.				
	félév		félév		félév		félév		félév	
I.	9	16	46	53	30	12	—	—	6	5
II.	3	6	44	36	9	10	—	—	1	5
III.	8	10	16	14	6	4	—	—	—	2
IV.	9	11	24	20	3	2	—	—	1	3
V.	6	7	13	8	2	4	—	—	2	2
VI.	5	5	16	18	—	—	1	—	—	—
VII.	3	5	18	16	—	—	—	—	—	—
VIII.	2	1	17	16	—	—	—	—	—	2
Összesen	45	61	194	181	50	32	1	—	10	19

VIII. Kötelezett tantárgyak.

Tanodai osztály	Hetenkinti lecke órák száma										Összesen
	Hittan	Latin nyelv	Görög nyelv	Magyar nyelv	Német nyelv	Történelem és földrajz	Mennyiség-tan	Bölcsészeti előtan	Természet-rajz	Természet-tan	
I.	2	8	—	3	2	3	3	—	2	—	23
II.	2	8	—	2	3	3	3	—	2	—	23
III.	2	I. f. é. 6 II. f. é. 5	4	2	3	3	3	—	I. f. év 2	II. f. év 3	25
IV.	2	5	4	2	3	3	3	—	—	3	25
V.	2	5	4	2	3	3	3	—	3	—	25
VI.	2	5	4	2	3	3	3	—	3	—	25
VII.	2	5	4	2	3	3	4	—	—	3	26
VIII.	2	5	4	2	3	3	2	2	—	3	26
Összesen	16	47	24	17	23	24	24	2	12	12	198

IX. Taneszközök.

a) A tanoda ez évben, különösen könyvtárát illetőleg, szép gyarapodást nyert, azonkívül, mit az igazgatóság a tandíjból szerezhettek, a m. Ministerium f. parancsa következtében a budai egyetemi nyomda tulajdonából 16 különféle tudományos munkával 32 kötetben; nemkülönben az ifjusági könyvtár a sz. István-társulat bőkezűségéből 22 munkával kettős példányban.

b) Földrajzokból; c) Természetrajzi gyűjteményünk a cs. kir. bécsi geologiai társulat nagylelkűségéből 90 példány kövült csigát nyert.

X. A szegedi főtanodához kötött ösztöndíjak.

a) Bold. eml. **Ebner József**, volt csanádmegyei tiszt. kanonok, alesperes és német-szent-péteri lelkész 1846-ki martius 19-kén kelt nagylelkű alapító levele értelmében, évenként azon nyolcadik osztályu tanulónak, ki magát vallásosság, példás viselet s a tanodai szabályok pontos megtartása által kitüntetendi s társai közt a vallástanból mind a két félévben legnagyobb előmenetelt tanusítand; a többi tanulmányból pedig az első közé leendő sorozva, hat arany, az az: huszonhét pengő frt adassék.

b) Néhai **Sobay György** Szeged városának volt főorvosa, 800 pengő frtot olyképen hagyományozott, hogy annak kamatja évenként két szegedi születésű legjobb tanulónak, egyiknek a fel-, másikkal az altanodából az illető tanár és igazgató uraknak hiteles bizonyítványa mellett adassék.

c) Tarthat igényt három szegedi születésű szorgalmas tanuló bold. eml. **Jettim József** által alapított ösztöndíjra is.

Hálás köszönet a hamvaikban is áldandó nagylelkű jótévedőknek!

XI. A tanoda belső állapota.

A lefolyt 185 $\frac{1}{2}$ -ki tanév october 1. napján vette kezdetét a sz. Lélek segélyül hívása mellett ünnepélyes isteni tisztelettel, melyet ft. **Haas Mihály** cs. kir. iskolai tanácsos úr ő maga, a szóbeli érettségi vizsga miatt jövén körünkbe, buzgó áhitattal végezett. — A tanári kar, mint mindig, úgy ekkor is öntudatos elszántsággal fogott a mesterségek legnagyobbikához s folyvást oda törekvők, hogy a kiképzés után sovárgó tanulókat igaz vallásosság útján vezesse közelebb a célhoz, mely felé valának irányozva törekvéseik. El sem is mulasztott semmi alkalmat, hogy erélyes buzgósággal teljesítendő egélyes kötelek által bennök a religio élesztessék s korukkal együtt növekedve szilárdittassék. Ennek élesztésére ez év különösen kedvező hatott tanodánkra. Már maga a jó kezdet jósoldatá velünk a kedvező folyamatot és sikert. October 4-én dicsően uralkodó apost. Fejedelmünk névünnepe szentelénk magasztos érülettel a fentisztelt iskolai tanácsos úr vezérlete mellett. Ezt nevelé méltóságos **Csajághy Sándor** megyés püspökünk apostoli látogatására, mely alkalom szülte azon szerencsét, miszerint tanuló ifjuságunk ismét ünnepélyes isteni tiszteletben részesülhetett s egyszersmind a hitigazságokról — kiválólag a vigasztaló sz. Lélek ajándékairól tartott ép oly atyai mint magasztos szavakba öntött sikerre buzditó szent beszédéből oktatást nyerhetett. Nagyszerűleg hatásos befolyásu vala gyenge sziveikbe a szeplőtelen sz. Szűznek tiszteletére legpéldásabb áhitattal tartott nyolcados ünnepély; szóval: felhasználott minden ily alkalom ünnepileg megszentésére, így a húsvéti sz. gyakorlatok valódi épületességgel, a vallási körmenetek példás buzgósággal, a sz. gyónás és áldozás, éven át ötször, a legszivemelőbb áhitattal teljesítették. Mely vallási érzelem a hitszónoklatok, hitelemzések, sőt magok az előadások által neveltetett és ápolgatott.

Sikerrel fogantatosítottak minden felsőbb rendeletek is, melyek az ifjuság különös képezésének előmozdítását eszközölheték. Azonkívül oda irányoztatott minden igyekezet, hogy a rendes tárgyakon kívül, hova tartozott a németnyelv is, még a francianyelvben, rajzolás és szépírásban is oktattathassanak. Képeztettek a hangjegyes vagy kótás énekekben is; mit t. c. **Véber János** képezdei zenemester úr önáldozati készségének köszön tanodánk.

Figyelmet illetőleg, a tanári kar, kivéve egy iskolai bizonyítvány hamisítása végett történt kizáratási esetet, egész éven át nem jött oly helyzetbe, melynélfogva nagyobb vétséget valakiben keményebben megfenyíteni kényszerült volna. Sőt az egész ifjuságnak általában tanusított jámbor viselete nyilvános dicséretet érdemel. Mit részint az igazgatóság és tanárikar eszélyes eljárása, az ifjuság jövőjét célzó alkalmas törvények hasznosságának alapos felfogása és átértése eredményezett.

Ez érdemben szerencsés vala tanodánk a fentisztelt dr. **H a a s M i h á l y** cs. k. iskolai tanácsos úrnak június első napjaiban tett látogatása alkalmával, a tanügyben tanusított buzgalmat helyes méltánylással elismerni.

Viszont tanodánk részéről hálás elismerésül ide jegyezzük nt. **Csegezy Ignác** kegyes rendi tanárnak ama jobbagyi hódolatszülte kedélyes adományát, ő cs. kir. apost. Fölsége **I. FERENC JÓZSEF** igen díszes képmását, melylyel gymnasiumunk első osztályát azon sz. célból ajándékozta meg, hogy e kép a gyöngé szivekben annál hatásosabban eszközölhesse ama gyermeki tiszteletet, hűséget és engedelmességet, melylyel a legjobb Fejedelem iránt tartoznak, mire az illető igazgatóság által eleve figyelmeztetének.

XII. Kidolgozásra feladott magyar gyakorlatok a fel-tanodában.

Áldást csak égből várhatunk. Körmondatok.

Ki a jó fiu. Fejtegetőleg adva.

Reggeli ima. Átváltoztatás.

Az agg oroszlán. Mese.

A bagoly és denevér. Mese.

Az oroszlán. Leírás.

Köszönet a szülékhez. Levél.

Croesus fia. Történeti kép.

A fiu igyekezzék szüléknek örömet szerezni. Szónokilag kidolgozva.

A történelem tanulásának hasznossága. Okok és példák által felvilágosítva.

A történelem és földleírás együtti tanulásának hasznossága. Párbeszédben adva.

A reggel. Leírás.

Emlékeztetés a mulandóságra. Átváltoztatás.

Intőlevél az írásbani hanyagság miatt.

Válasz erre.

Tudósítás az első félév sikeréről. Levél alakban.

A hálados fiu. Beszély.

Engedelmesség az ifjak ékessége. Példák által.

A szerencse földi javakat ad, de belnyugalmat soha. Szónoki előadás.

Védangyalaink. Átváltoztatás.

Az ifju imája. Utánzás.
 A holló és róka. Mese teljes bővitéssel.
 Újévi üdvözlés a szülékhez.
 A kis festő. Beszély.
 Vigasztalás az atya halálán túlságosan kesergő fiuhoz.
 Cimon bőkezűségének dicsérete.
 Cleobis és Byton testvérek fiui tisztelete párhuzamban Mórus Tamáséval.
 A hosszas nyugalom tápszere a véteknék. Szónokilag adva.
 A szünidő. Körülményes leírás.
 A fiu tudósítása szülékhez. Levél.
 Nagy Károly. Életrajz.
 Az isteni bizodalom. Történeti kép.
 Tél. Leírás.
 Hazánk tudományos állapota 14. és 15. században.
 Kloebulosz bölcsondatainak elemzése.
 A tavasz és ifjukor. Párhuzamban.
 Leo pápa követeket sürget Attilához. Szónoki előadás.

XIII. Előadott tantárgyak vázlatá.

1. Hittan.

- I. Osztály.* Hetenkint 2 óra. I. félév. A ker. kath. hit, ennek szükségéi és kellékei; az eredendő bűn, Jézus Krisztus, anyaszentegyház; különösen az oltári szentség, penitentiátartás és egyházi rend. II. félév. Az Istennek tiz, és az anyaszentegyháznak öt parancsa. Kézikönyv. Nagy katekizmus. Eger, 1852.
- II. Osztály.* Het 2 óra. I. félév. Az anyaszentegyház szertartásai az ünnepekig. II. félév. Az ünnepekről és más jeles napokról. Kézikönyv. A ker. kath. anyaszentegyház szertartásai és szokásai. Veszprém, 1853.
- III. Osztály.* Het. 2 óra. I. félév. Az ó-szövetség története Mózesig. II félév. Mózesről a Megváltó születéseig. K. k. bibliai történetek. Czuczor Gergelytől. Pest, 1853.
- IV. Osztály.* Het. 2 óra. I. félév. Előkészületek a Megváltó eljövételéhez, Jézus gyermekkora, Jézus nyilvános élete. II. félév. Jézus kínszenvedése, halála és megdicsőítése. Az apostolok cselekedetei. K. k. Bibliai történetek. Czuczor Gergelytől. Pest, 1853.
- V. Osztály.* Het, 2 óra. I. félév. Előismeretek a religio és isteni kijelentésről. Isten léte, mivolta és háromegegységéről hittan. II. félév. Teremtés és megváltás. K. k. Kath. ker. hittan. Eger, 1853.
- VI. Osztály.* Het. 2 óra. I. félév. Az anyaszentegyház, isteni malaszt, megigazulás, Szentségek általában, keresztség és bérmálás különösen. II. félév. A többi szentség. Szentelmények, szentek egységé, négy utolsó dolog. K. k. Ker. kath. hittan. Eger, 1852.
- VII. Osztály.* Het. 2 óra. I. félév. Átalános k. k. erkölcsstan. II. félév. Különös ker. kath. erkölcsstan. K. k. Kath. ker. Erkölcsstan. Eger, 1852.
- VIII. Osztály.* Het. 2 óra. I. félév. Keresztény egyházi történelem Nagy Károlyig. II. félév Nagy Károlytól korunkig. K. k. ker. egyházi történet. Hepp J. III. kiadás. Buda, 1854.

2. Latin nyelv.

- I. Osz.** Het 8 óra. I. félév. Betűtan, előisme az igékről fő- és melléknevek, névmások, igehatározók. II. félév. Számnevek, eiőljárók, nevek nemei. K. k. Latin nyelvtan. Szepesi I. I. rész, negyedik kiadás. Pest, 1853. Olvasás, fordítás, elemzés, írásbeli dolgozatok.
- II. Osz.** Het. 8 óra. I. és II. félév. Az igék. K. k. Szepesi I. Latin nyelvtana. II. rész. Olv. ford. elemzés és írásbeli dolgozatok.
- III. Osz.** Het. 6 óra. I. félév. Szóegyeztetés, szóvonzat. II. félév. 5 óra. Folytatás a szóvonzatról. Olvasás, magyarázás, szószerkesztés. K. k. Latin mondattan I. rész. Szepesi Imretől. Pest, 1853. Cornelius Nepos. Lips, 1848.
- IV. Osz.** Het. 5 óra. I. félév. Szóegyeztetés, szóvonzat. II. félév. Igemódok, részesülők, állapotjegyzők, hanyatszók, szerkesztés, szómértan. Olv. és magyarázás. K. k. Latin mondattan. Szepesi Imretől. Pest 1853. Jul. Caes. Comment. de bello Gallico. Lips, -848. Latin nyelvtan IV. folyam Sümeghy Páltól. Pest, 1851.
- V. Osz.** Het. 5 óra. I. félév. T. Livius L. I. de Numa Pomp. Tullo Host. — Oratio Hannibalis ad Scipionem, et Scipionis ad Hannibalem, oratio Lucii Aemilii Cons. II. félév. Ovidii Metamorph. Fabula Deucalionis, Daedali, P. Virgilii Buc. Eccl. V. Livii L. II. a Cap. XXXII. — XLIII. Szerkesztés és ford.
- VI. Osz.** Het. 5 óra. I. félév. M. T. Ciceronis oratio in Catilinam; P. Virgilii Aeneid. L. I. 564 V. II. félév. Sallustius a Cap. V. — XXI. Virg. Aeneid. 564 Verstől végig. Georgic L. IV. de cura apum. Bucolic. Eccl. I. Szerkesztés és fordítás.
- VII. Osz.** Het. 5 óra. I. félév. M. T. Cic. oratio pro M. Marcello; P. Virg. Aeneid. Lib. II. 189 Vers. II. félév. Oratio pro Milone, 15. Cap. Virg. Aen. Lib. II. 189 Verstől 500-ig. Szerkesztés és fordítás.
- VIII. Osz.** Het. 5 óra. I. félév. Taciti Agricola. Q Horatii Fl. Libri I. II. et III. odae 14. II. félév. Taciti Germania és Histor. Lib. I §-i 30. — Q. Horatii Fl. Lib. I. Epodon Carmen 2 et 7 Lib. II. Satyra 6 Lib. I. Epist. 10. — Szerkesztés, fordítás. K. k. C. Corn. Taciti opera. Lips. 1846 és Q. Hor. Fl. Carmina selecta. Vindobonae, 1853.

3. Görög nyelv.

- III. Osz.** Het. 4 óra. I. félév. Betűtan, az ige némi ismertetése, névragozás. II. félév. Mellék- és számnevek, névirások, tiszta jellemű, össze nem vonható igék ragozása. K. k. Elemi hellen nyelvtan Szepesi Imretől I. II. rész. Buda, 1852.
- IV. Osz.** Het. 4 óra. I. félév. Név és ige alaktan gyakorlati ismétlése. — II. félév. Ugyanaz folytatva *mi* végzetű s rendhagyókkal együtt s a szókötés gyakorlati ismertetése. Olvasmány, elemzés s fordítás. K. k. Szepesi Imre elemi hellen nyelvtana és Vinterkorn olv. könyv. 1–128, a II. folyamból, mesék 129, 130, 131, 134, 138, 144 stb. Írásdolg. Az elemzett jelesb darabok tanulása és szavalása.
- V. Osz.** Het. 4 óra. I. félév. Rendes és rendhagyó igék. Olvasottak elemzése. II. félév. Xenophon Anabasisának 3 könyve fordítva és elemzve. Írás gyakorlatok. K. k. Hellen nyelvtan. Szepesi. Buda, 1852. Xenophon. Lipsiae, 1849.
- VI. Osz.** Het. 4 óra. I. félév. Xenophon. Anabasisának 1. könyve. II. félév. Ugyan annak 2. könyve és a 4. cleje fordítva és elemzve, tekintettel a nyelvtan és mondattan gyakorl. előadott szabályaira. Írás dolgozatok. K. k. Xenophon. Lips. 1849.
- VII. Osz.** Het. 4 óra. I. félév. Nyelvtan és szókötés ism. Homeros Iliás Hochegger-féle kiad. sze-

rint II. 1 — 210, III. 1 — 190. Xenophon „Sokrates emlékezetességei“ I. k. I. fej. 1 — 205. — II. félév. Iliás III. 190 — 380. IV. 1 — 50 Xenophon emléké. I. k. II. fej. 1 — 29. IV. 1 — 5. VI. 1 — 15. VII. Némely jeles szakaszok betanulása, s írásb. felad. kidolg.

VIII. Osztt. Het. 4 óra I. félév. Homeros Iliás — Hohegger-féle kiadás — I. 1 — 244. Xenophon Anabasis II. k. három fejezet. — II. félév Iliás I. 244 — 544. VI. 297 — 475. Anabasis II. k. 4, 5, 6. fej. — A nyelvtan és szókötés folytonos ismétlése; írásb. dolg. az elemzett jelesb darabok betanulása és elszavalása.

4. Magyar nyelv.

- I. Osztt.** Het. 3 óra I. félév. Betűtan, helyesírás, szónyomozás, névragozás, fő- és melléknevek, névutók. II. félév névmások, rendes igék ragozása. Olv. elem. Szavalás, írás gyakorlatok. K. k. Ihász Gábor magyar nyelvtana. Eger, 1853. Olv. könyv Trautwein J. Buda, 1852.
- II. Osztt.** Het. 2 óra I. félév. Rendes és rendhagyó igék ragozása. II. félév. Határozók induiat és kötszők, szóképzés, és összetétel. Olv. elem. szaval. írásb. dolgozatok. K. k. ugyanazok.
- III. Osztt.** Het. 2 óra I. félév. Mondattan. II. félév folytatás és befejezés. Olv. elem. szaval. írásb. dolg. K. k. Magyar szókötés. Buda, 1852. Magyar olvasókönyv Trautwein Jánostól. Pest, 1852.
- IV. Oszttály.** Het. 2 óra I. félév. Irálytan. II. félév. Szómértan. Olv. elem. szaval. szerkesztés. K. k. Irálytan. Zimmerman J. Pest, 1851. Magyar olvasókönyv Trautwein Jánostól. Buda, 1851.
- V. Osztt.** Het. 2 óra I. félév. Olvasás és fejtegetés. II. félév folytatás; szavalás, szerkesztés. K. k. Vagács. Olvasmány.
- VI. Osztt.** Het. 2 óra I. félév. Magy. irod. tört. előkor, I. korszak. II. félév. II. korszak. Olvasás. magyar. szavalás, szerkesztés. K. k. Magyar irod. és tudomány története Ferenczy Jakabtól. Pest, 1854. Vagács. Olvasmány. Pest, 1854.
- VII. Osztt.** Het. 2 óra I. félév. Magy. irod. tört. II. korszak. II. félév. III. korszak. Olv. magyar. szav. szerkesztés. K. k. Ferenczy m. irod. és tud. története. Pest, 1854. Olvasásra jelesebb írók művei.
- VIII. Osztt.** Het. 2 óra I. félév. III. és IV. korszak. II. félév ez utóbbi befejeztetett. Szépészet elemei. Olv. magyar. szerkesztés. K. k. Ferenczy m. irod. tört. Pest, 1854. Jelesbb írók öszleg tárgyalva.

5. Német nyelvtan.

- I. Osztt.** Het. 2 óra I. félév. Helyes olvasás, írás, nem, fő-, mellék- és számnevek ragozása. II. félév. folytatás. Olvasás, fordítás, elem. írás. K. k. Német gramm. Toepler Theoph. IV. kiadás. Pest, Olv. könyv. Erstes Sprach- und Lesebuch für die kath. Volksschulen. Wien, 1854.
- II. Osztt.** Het. 3 óra I. félév. Ismétlés, névmások, számnevek, szenvedő igék. II. félév folyt. rendetlen igék s a többi beszédrészek. Olv. ford. elem. K. k. ugyanaz. Olv. könyv. Zweites Sprach- und Lesebuch für die zweite Klasse. Wien, 1854.
- III. Osztt.** Het. 3 óra I. félév. Előbbiek bővebb előadása, s olvasásközbeni ismétlése, rendhagyó igék. II. félév. Mondattan. Olv. elem. fordit. írásb. dolg. K. k. ugyanaz. Olv. könyv: Lesebuch v. Mozart. I. Theil. Wien, 1853.
- IV. Osztt.** Het. 3 óra I. félév. Mondattan. II. félév olv. elem. ford. írásb. dolg. K. k. mint fölebb.

- V. Oszt.** Het. 3 óra. I. félév. A beszédrészek a rendhagyó igéig. II. félév folyt. a beszédrészeknek és mondattan. Olv. fordít. elem. K. k. mint főlebb.
- VI. Oszt.** Het. 3 óra I. félév. Olvasás, fordítás. Mozarts Lesebuch I. Theil. Wien, 1852 és viszont gyakorl. Vagácsból németrei fordítások. II. félév. Ugyanazok folytatása.
- VII. Oszt.** Het. 3 óra. I. és II. félév mint főlebb a VI. osztályban.
- VIII. Oszt.** Het. 3 óra. I. félév. Irod. története a 14. századig. II. félév folytatása a legújabb idő-
kig. Olvasás, fordítás, elemzés. Olv. könyv: Lesebuch für die unteren Klassen der Gymn. v. Mozart. Wien, 1852.

6. Történelem és földrajz.

- I. Oszt.** Het. 3 óra. I. félév. Mér-, természettani- és politikai földrajz elemei, II. félév folytatás. K. k. Az általános földrajz alapvonalai Bellinger G. nyomán Málik Vince. Bécs, 1853.
- II. Oszt.** Het. 3 óra. I. félév. Ó-korból Azsia, Afrika és Europa népei a macedonok történeteig, ugyanazon világrészek földrajzával. II. félév. Macedonok és rómaiak története s földrajza. K. K. Pütz után Vincze Paulin. Pest, 1852.
- III. Oszt.** Het. 3 óra. I. félév. Középkori történet a keresztes hadjáratokig. II. félév a keresztes hadjáratoktól Amerika fölfedezéseig, különös tekintettel Magyarországra. Időszerű földrajz. K. k. ugyanaz II. kötet.
- IV. Oszt.** Het. 3 óra. I. félév. Újabbkor. Amerika fölfedezésétől az északamerikai szabadságháborúig. II. félév folytatólag az 1815-ki eseményekig. Időszerű földrajz. Austriai birodalom ismerete. K. k. az előbbi; és Austriai honismeret. Bécs, 1851.
- V. Oszt.** Het. 3 óra. I. félév. Azsia, Afrika népeinek ó-kori és görög története a spartai köztársaságig. II. félév. A spartai köztársaságtól a rómaiak történeteig. Időszerű földrajz. K. k. Schröck Ferenc. I. kötet.
- VI. Oszt.** Het. 3 óra. I. félév. A rómaiak története a nyugoti birodalom megdüléseig. II. félév középkori történet a keresztes hadjáratokig. Időszerű földrajz. K. k. u. az.
- VII. Oszt.** Het. 3 óra. I. félév. A keresztes hadjáratoktól kezdve Amerika fölfedezéseig. II. félév Az újabb kor története a spanyol örököségi háborúig. K. k. I. félévben Schröck F. II. köt. Pest, 1853. II. félév. Vincze Paulin III. köt. Pest, 1852.
- VIII. Oszt.** Het. 3 óra. I. félév. A vestpháli békekötéstől Napoleon császárságaig. II. félév folyt. Napoleon bukásaig. Vincze Paulin III. köt. Pest, 1852. — Az austriai birod. statiskája K. k. Austriai honismeret. Bécs, 1854.

7. Mennyiség- és bölcsészeti előtan.

- I. Oszt.** Het. 3 óra. I. félév. Számítan a tized. törtszámokig. — II. félév folyt. Mértani nézlettan. K. k. Elemi számítan, Barts Ferenctől. Buda, 1852. Nézetlan, Dr. Szabóky Ad.-tól, Pest 1852.
- II. Oszt.** Het. 3 óra. I. félév. Elemi számítan I. rész ismétlése után viszonyok, arányok, hármas szabály. Mértan: az előbbiek ismétlése és a háromszögek. — II. félév. Számítan, összetett hármas szabály, kamatszámolás és mértékek. Mértan folytatólag a három négy s több oldalú idomok tulajdonságai, felosztása és változtatása. K. k. mint főlebb.
- III. Oszt.** Het. 3 óra. I. félév. A négy közönséges betűve tési művelet egész és törtszámokkal. Mértan: három-, négy- és többszögek átváltoztatása, térmérése. — II. félév. Hatványozás, gyökfejtés, csere és egybevetés. Mértan: körtan. K. k. Mocnik szerint és Mértani nézetlan Koller K.-tól. Pest, 1852.

- IV. Osz.** Het. 3 óra. I. félév. Összetett arányok és ezeken alapuló számtani műveletek megfejtése. Mértan: mint a III-ik osztályban. II. félév betűszámtani műveletek ismételése s egyenletek egy ismeretlennel. Mértan: kör- és tömörtan. K. k. Marán és Koller.
- V. Osz.** Het. 3 óra. I. félév. Betűszámtan: számrendszer, algebrai négy műtét, a mennyiségek tulajdonai s osztékonyságai. Mértani vonalak, szögek, a kör meghatározása, háromszögek összeillősége, egyközük sajátságai. — II. félév. Betűszámtan: közönséges tizedes s lánc törtek, viszonyok, arányok, hármas s társas szabály. Mértan: sokszögek, egyenes vonalak arányai, idomok hasonlósága, a körívek összekötése egymással s az egyenesekkel. K. k. Elemi mennyiségtan Koretz Lőrincztől. Pest. 1852.
- VI. Osz.** Het. 3 óra. I. félév. Betűszámtan: hatványok, gyökök, gyökmennyiségekkel műtétek, viszonyszámok. Mértan: a szögek mértéke, a körhöz vont egyenesek arányai, a körbeni és kör körüli háromszögek alakítása, a szabályos sok szögek, ezeknek körhöz viszonyaik s alakításuk, az idomok viszonyai, alakítása, átváltoztatása és mértéke. — II. félév. Folytat. egyenletek egy s több ismeretlennel, másodrendű egyenletek. Mértan: az egyenes vonala idomok osztása. Lap háromszögmérés. K. k. ugyanaz.
- VII. Osz.** Het. 4 óra. I. félév. Betűvetésből: másodrendű és határozatlan egyenletek, haladványok, csere, összevetés és Newton kéttagozata. Mértanból: tömörtan, háromszögmérés. II. félév. Betűvetésnek ismételése. Mértanból: térelemzés a lapon. K. k. Koretz L. Pest, 1852 harm. kiadás.
- VIII. Osz.** Het. 2 óra. A mennyiségtan ismételése. Koretz szerint.
- VIII. Osz.** Het. 2 óra. Bölcsészeti előtan. I. félév. Tapasztalati lélektan. — II. félév. Gondolkodástan. K. k. Philosophiai Propaedeutica. Purgstaller. Pest, 1851.

8. Természet tudományok.

- I. Osz.** Het. 2 óra. I. félév. Természetrajz: bevezetés, emlős állatok. — II. félév. Rovarak és férgek. K. k. Természetrajz elemei Hanák Jánostól 1846.
- II. Osz.** Het. 2 óra. I. félév. Természetrajz: madarak, hüllők és halak. — II. félév. Növényország. K. k. ugyanaz.
- III. Osz.** Het. 2 óra. I. félév. Természetrajz: ásványtan. — II. félév. het. 3 óra. Természettan: a testek közös tulajdonai, vegy- és hévtan. K. k. előbbi és Lutter Ferd. Pest, 1853.
- IV. Osz.** Het. 3 óra. I. félév. Természettan: terjedékeny testek egyensúlya és mozgása, hang-, hég-, láttan. — II. félév. Villanyosság, delejesség, csillagászat és pótlólag a vegytan elemei. K. k. Természettan alaprajza. Lutter. Pest, 1850.
- V. Osz.** Het. 3 óra. I. félév. Természetrajz: ásványtan. — II. félév. Növénytan. K. k. A természetrajz elemei, Hanák Ján. Pest, 1854.
- VI. Osz.** Het. 3 óra. I. félév. Természetrajz: állattan. K. k. Hanák. Pest, 1854. — II. félév. Természetani földrajz. Schirhuber M. Pest, 1853.
- VII. Osz.** Het. 3 óra. I. félév. Természettan: a testek közös tulajdonai, vegy- és hévtan. — II. félév. Villany- és delejtan; a merőtestek egyensúlya és mozgása. K. k. Természettan Schirhuber. Pest, 1853.
- VIII. Osz.** Het. 3 óra. I. félév. Terjedékeny testek mozgása, hang- és láttan. — II. félév. Csillagászat, légtünnetan, természetani földrajz és földisme. K. k. ugyanaz.

XIV. Tanév folytán érkezett fontosabb rendeletek kivonatban:

- Schinnagl Mór latin nyelvtana elfogadható. 21,366. sz. a.
- Pozsonyi kath. főgymnasiumban a class. philológiára csődület hirdetik. 21,671. sz. a.
- A tanév folytán esendő szünidők megtartása elhatározatik. 15,752. sz. a.
- Csapkay János, pozsonyi főreáliskolai tanuló, minden birodalmi tanintézetből kizáratik. 21,913. sz. a.
- Dornis Gáspárnak „A kath. isteni tisztelet szelleme“ című könyve az algymnasiumban elfogadható. 21,450. sz. a.
- A győri árva ösztöndíjasokról értesítvény kívántatik. 22,236. sz. a.
- A rendes ösztöndíjasok szabályai megtartás végett közöltetnek. 22,792. sz. a.
- Paszler András, merani gymnasiumi tanuló, minden birodalmi tanintézetből kizáratik. 23,329. sz. a.
- Hunfalvy János egyetemes történelme minden nyilvános és magán-tanintézetből eltiltatik. 24,463. sz. a.
- Niczky-féle ösztöndíjra csődület hirdetik. 24,942. sz. a.
- Sedlmajer és Makay-féle ösztöndíjakra csődület jelentetik. 25,054. sz. a.
- A latin és görög fordításokra nézve megújítatnak az 1854. febr. 21-ki 4001. és apr. 7-ki 7,951. sz. a. leiratok. 24,484. sz. a.
- Bellinger földrajz mellett Simon F. kis iskolai atlása ajánltatik. 25,122. sz. a.
- Capelmann Al. „Griechisches Elementarbuch“ második folyama ajánltatik. 25,121. sz. a.
- Az eddig helybenhagyott s az igazgatóság és tanári testület által ismert könyvekről észrevételek kívántatnak. 24,919. sz. a.
- „Historiae antique usque ad Caesaris Augusti obitum“ stb. című könyv jövőre okvellen megszerzendő. 25,550. sz. a.
- Schödy-féle ösztöndíjra csődület hirdetik. 26,273. sz. a.
- „Lasset die Kleinen zu mir kommen“ és „Jahrbuch für Lehrer, Eltern und Erziehern“ könyvek elseje az ifjúságnak, másik a tanárok könyvtára számára ajánltatik. 25,635. sz. a.
- Dr. Bula Theophil által magyarított „Természettan alapvonalai“ című könyv elfogadható. 27,611. sz. a.
- Bütner Károl, selmeci gymnasiumi tanuló, minden tanintézetből kizáratik. 28,411. sz. a.
- Perl József, tarnopoli gymnasiumi tanuló, hasonlóul minden tanintézetből kizáratik. 61. sz. a.
- Gymnasiumok szervezete meghatározatik. 28,810. sz. a.
- Az év kezdete és vége, úgy a közbeeső szünetek meghatározatnak. 29,136. sz. a.
- Az alreáliskolai tanárok számára Pozsonyban felállított képezdének megnyitása és abbai fölvetel hirdetik. 996. sz. a.
- Az új ösztöndíjasok nevei közöltetnek. 500. és 1,293. sz. a.
- Tencich János, mitterburgi gymnas. tanuló kizáratása jelentetik. 491. sz. a.
- „Darstellende Optik“ című könyv ajánltatik. 392. sz. a.
- Győrött febr. 21. és következő napokban tartandó érettségi vizsgák hirdettetnek. 1036. sz. a.
- Gábár György, aradi gymn. tanuló kizáratik. 1468. sz. a.
- A leiratok szorgalmas tanulmányozása és alkalmaztatása parancsoltatik. 641. sz. a.
- Fiumeban tanári székekre csődület hirdetik. 313—69. sz. a.
- A programmok kicserélési módja meghatározatik. 393. sz. a.
- Visszaküldetik felsőbb Helyről helybenhagyólag a mult évben tartott érettségi vizsgák jegyzőkönyve. 581. sz. a.

Austriai birodalom földképe, melynek ára 4 kr. pp. az algymnas. használatára ajánlatik. 2317. sz. a.

Német nyelven előadhatandó tárgyakról vélemény kívántatik. 2496. sz. a.

A „mediocriter“ kitétel az érdemsorozatban más alkalmasabb kifejezéssel fölcserélendő. 2771. sz. a.

Iskolai bizonyítványokban a tanjegyek jellemzőbben adassanak. 2834. sz. a.

„Handkarte von Niederösterreich für Schulen“ ajánlatik. 4150. sz. a.

Dittl Ferenc, bécsi gymnas. tanuló kizáratik. 4617. sz. a.

Több Jettim-féle ösztöndíjas tanulórol kérdés tételik stb. 4254. sz. a.

Nyilatkozat kívántatik a kiadandó programnak német nyelveni szerkesztési ügyében. 393. sz. a.

Hillard-féle falitábláknak második kiadása is megengedtetik. 4751. sz. a.

Nyolcadik osztálybeli magántanulók érettségi vizsgára felsőbb engedelem nélkül nem bocsátathatnak. 5217. sz. a,

Finster Károl, gréci gymnas. tanuló kizáratik. 5568. sz. a.

A pesti egyetemi nyomdából Budárol könyvek küldetése jelentetik. 2984. sz. a.

Az ifjuságnak túllerhelése ismételve tilalmaztatik. 6130. sz. a.

Grafek József, jicini gymnas. tanuló kizáratik. 6452. sz. a.

Hivatalos leveleknek a cs. k. Helytartóságnál egyes egyénekhez küldése tilalmaztatik. 6919. sz. a.

Minden fölterjesztés a tanári testület részéről német vagy latin nyelven parancsoltatik. 6950 sz. a.

Az eszéki és varasdi nagygymnas. tanszékekre csödület hirdettetik. 6996. sz. a.

Löwenbach Dávid szegedi nagygymnas. V. osztálytanulónak, isk. bizonyítvány hamisítása végett a helybeli gymnasiumból kizáratása helybenhagyatik. 3818. sz. a.

Ösztöndíjasokrol Budára a cs. k. főfizető hivatalhoz értesítvény és az igazgató bizonyítványával ellátott nyugta félévénként kívántatik. 6097. sz. a.

Löcsei kath. nagygymnasiumi tanszékekre csödület hirdettetik 7327. sz. a.

Német és görög nyelv s természettudományok tanárai ez évben is felszólítanak Bécsbe utazásra. 7846. sz. a.

Besztercebányai nagygymnas. tanszékekre csödület hirdettetik. 8842. sz. a.

Baudisz Ernő nagyszombati, Chodorszky Lipót krakói és Lozinszky Vallerián, zabori gymnasium tanuló kizáratnak. 9038. 8804 és 10,232. számok alatt.

A soproni evangelicusok főgymnasiuma nyilvánosnak hirdettetik 9286. sz. a.

„Anfangsgründe der Naturlehre von Dr. Andr. Baumgartner“ című könyv felgymnasiumban elfogadható. 9738. sz. a.

A „tisza mennyiségtan elemei“ című könyvnek második füzeté is (Lutter) elfogadható. 10,454. sz. a.

Az ösztöndíjasokrol félévi értesítvények jövőre is küldendők. 9238. sz. a.

Minden névnapi s eféle hálálkozások s még inkább ilyesekrei pénzgyűjtések ismételve tiltatnak. 11,653. sz. a.

Érettségi vizsgákra nézve a szervezet 83. §-sa a vallástan mellett egész terjedelemben fogantatosítandó; az ítélet pedig a bizonyítványokban úgy fogalmazandó, hogy az éretts. vizsgát kiállott ifju tehetsége biztosan kivehető legyen. 11,198. sz. a.

Duka László, szegedi nagygymnas. VI. osztálytanuló, a rendes ösztöndíjasok közé sorozandó. 13,501. sz. a.

Dr. Esser Vilmos német nyelven szerkesztett Psychológiája a gymnasium könyvtára számára megvétetni ajánlatik. 11,984. sz. a.

„Számítan“ magyar nyelven az algymnas. 3. és 4. osztályaiban elfogadható. 12,190. sz. a.
 Bachó-féle ösztöndíjra csődület hirdettetik. 13,164. sz. a.

Lombard-Velencei királyságban lévő államgymnasiumok számára német nyelv és irodalomban képeztetendő tanároknak 400 ft. ösztöndíj mellett csődület hirdettetik. 13,229. sz. a.

Bota Jakab, kolozsvári kath. gymn. 1. osztálytanuló‘ ismételt tolvajság miatt minden birod. tanintézetből kizáratik. 12,705. sz. a.

Pázmán, Szelepcsényi és Széchényi-féle ösztöndíjasok névjegyzéke megküldetik. 13,431. sz. a.

Visszaküldetik az érettségi vizsgálatra jelentkezett tanulók névsora a kidolgozandó feladványokkal együtt. 14,676. sz. a.

A rendes ösztöndíjas tanulók illetékének fölvételi módja elrendeltetik. 13,431 sz. a.

A kassai cs. k. kormánykerületben létező ösztöndíjas tanulók illetékének fölvételére nézve a 9,638. sz. a. ott kiadott rendelet érvényes. — Ezen ösztöndíjasokról az értesítvény minél előbb fölküldendő. 13,679 sz. a.

A programmok szétküldetésének módja újlag elrendeltetik. 11,816. sz. a.

„Zeitschrift für allgemeine Erdkunde“ című folyóiratnak megvétele a könyvtár számára ajánlatik. Egyszersmind a levél- és könyvtár rendezése megparancsoltatik. 13,745. sz. a.

Figyelmeztetésül: Jövő tanév october első napján veendi kezdetét, mit megelőznek september végével a fölvételi és ismétlői vizsgálatok.

